

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Однос тероризма и организованог
криминалитета**
(мастер рад)

Ментор
Проф. др Драган Јовашевић

Студент
Игор Цветановић
Бр. индекса: М003/15-УП

Ниш, 2017.

САДРЖАЈ:

УВОД.....	1
ПРВИ ДЕО	3
1. ТЕРОРИЗАМ	3
1.1. Појам тероризма	3
1.2. Карактеристике тероризма	6
2. ТЕРОРИЗАМ У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ	9
3. ТЕРОРИЗАМ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	13
3.1. Тероризам.....	14
3.2. Јавно подстицање на извршење терористичких дела	16
3.3. Врбовање и обучавање за вршење терористичких дела	17
3.4. Употреба смртоносне направе	18
3.5. Уништење и оштећење нуклеарног објекта.....	19
3.6. Угрожавање лица под међународном заштитом	20
3.7. Финансирање тероризма.....	20
3.8. Терористичко удруживање.....	21
4. КЛАСИФИКАЦИЈА ТЕРОРИЗМА	22
4.1. Убилачки тероризам.....	24
4.2. Самоубилачки тероризам	24
4.3. Еколошки тероризам.....	26
4.4. Нуклеарни тероризам.....	26
4.5. Биолошки тероризам.....	27
4.6. Хемијски тероризам	28
4.7. Сајбер тероризам	28
5. ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА ТЕРОРИСТИЧКИХ ГРУПА	29
6. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ТЕРОРИЗМУ	30
6.1. Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма	30
6.2. Криминалистичке истраге терористичких аката.....	31
ДРУГИ ДЕО	34
1. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ	34
1.1. Појам организованог криминалитета у теорији	34
1.2. Карактеристике организованог криминалитета	35
2. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ	37
3. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	38

3.1. Организовани криминалитет у Кривичном законнику.....	39
3.2. Организовани криминалитет у Законнику о кривичном поступку.....	41
3.3. Организовани криминалитет у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела.....	42
3.4. Организовани криминалитет у Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.....	43
4. ДЕЛАТНОСТ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	44
5. СТРУКТУРА ДЕЛОВАЊА ОРГАНИЗОВАНИХ КРИМИНАЛНИХ ГРУПА.....	45
6. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛИТЕТУ.....	47
ТРЕЋИ ДЕО.....	53
1. ОДНОС ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	53
2. СЛИЧНОСТИ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	53
3. РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	54
4. ПОВЕЗАНОСТ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	56
5. НАРКО ТЕРОРИЗАМ.....	58
ЗАКЉУЧАК.....	60
ЛИТЕРАТУРА.....	62
1. НАУЧНИ РАДОВИ.....	62
2. ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА.....	63
САЖЕТАК.....	64
БИОГРАФИЈА.....	66

УВОД

Савремени свет одликује постојање различитих видова угрожавања безбедности. Појаве угрожавања безбедности су током година еволуирале од појава природног порекла, као што су земљотрес, поплаве, пожари итд., да би данас главне претње по безбедност постале појаве техничко-технолошког карактера, односно развој нуклеарног оружја, организовани криминалитет и тероризам.

Тероризам и организовани криминалитет, сами по себи представљају најозбиљније претње по безбедност како на националном, тако и на међународном нивоу. Посебан проблем настаје када се ове две безбедносно угрожавајуће појаве међусобно прожимају, допуњују и подржавају.

Као један од доминантних видова угрожавања безбедности, тероризам представља вид политичког насиља кога карактерише изазивање страха код становништва, слабљење државне власти и изазивање неповерења у исту, а све са циљем промовисања сопствених идеолошких ставова. Другим речима, тероризам представља организовано вршење насиља које је усмерено према недужним цивилима, ради остваривања циљева и прокламовања идеологије терориста.

Са друге стране, организовани криминалитет представља један од најразвијенијих и најсофистициранијих видова криминалне делатности. Организованом криминалитету посебно погодују нестабилна подручја, односно подручја у друштвено-економској транзицији. Ово, наравно, не значи да су развијене земље имуне на ову криминалну делатност. Организовани криминалитет је толико развијен, да за њега не постоје државне границе.

У складу са наведеним, сам рад је подељен на три тематске целине. У првом делу се говори о тероризму, односно о покушајима дефинисања тероризма, о карактеристикама тероризма и законској регулативи која се односи на тероризам. На крају првог дела рада обрађене су теме које се односе на класификацију тероризма, начину организовања терористичких група и деловању на спречавању терористичких аката.

Други део рада је посвећен организованом криминалитету где су обрађене различите научне и законске дефиниције организованог криминалитета, објашњена главна обележја овог феномена са указивањем на штетне последице које организовани криминалитет проузрокује.

С обзиром да је тема рада, као и његов циљ, однос тероризма и организованог криминалитета, у последњем делу рада биће приказан њихов однос, сличности и разлике тероризма и организованог криминалитета, као и области деловања које су заједничке за ова два негативна друштвена феномена.

ПРВИ ДЕО

1. ТЕРОРИЗАМ

1.1. Појам тероризма

Тероризам представља један од доминантних облика угрожавања глобалне безбедности. Међутим и поред тога на међународном плану не постоји јединствена дефиниција тероризма. Разлог овоме су фактори политичке, методолошке, правне и концептуалне природе¹. Оно што је за једне тероризам и терористички акт, за друге је то борба за слободу и легитимна оружана сила. Такође постојање двоструких стандарда у политици моћних држава увелико отежава стварање јединственог схватања тероризма, наиме постојање различитих интереса моћних држава, доприноси да оне приликом дефинисања тероризма истичу своје приоритете не желећи при том да ограниче себе у погледу употребе силе. Проф. Д. Симеуновић констатује да „ анализа дефиниција тероризма које је дала светска наука показује колико могу бити опречна схватања исте појаве уколико је тако сложена и променљива као што је тероризам“².

Иако не постоји јединствена дефиниција тероризма у савременој науци, то не значи да се ова област недовољно изучава. Напротив, у теорији постоји велики број дефиниција и покушаја дефинисања тероризма, које се могу разврстати у две велике групе. То су:

1. административне и
2. научне/академске дефиниције.³

Административне дефиниције представљају дефиниције које су дате у националним и међународним документима, односно одређења тероризма као кривичног дела у кривичним законима држава и документима међународног карактера⁴, док научне, односно академске дефиниције представљају резултат научних истраживања.

За највећи број аутора који су се бавили проблемом тероризма полазна тачка приликом дефинисања тероризма представљају страх и политичка компонента.

За Сејмса Милера тероризам представља политичку или војну стратегију коју карактерише употреба насиља против неборца, односно терорисање припадника неке

¹ Р. Гађиновић, Тероризам у политичкој и правној теорији, Евро-Гиунти, Београд, 2011, стр. 57

² Д. Симеуновић, Тероризам-општи део, Правни факултет у Београду, 2009, стр. 36

³ Р. Гађиновић, *op. cit.*, стр. 57

⁴ М. Бајагић, Међународна безбедност, Београд, 2012, стр. 85

друштвене или политичке групе, а све са циљем постизања политичких или војних циљева, ослањајући се на насиље и висок степен публицитета који је потребан да створи распрострањени страх у циљаној популацији.⁵

В. Шредер (Willem Schreuder) сматра да тероризам представља системско коришћење терора као средства застрашивања, док терор представља примену насиља од стране групе у намери да се застраши становништво или влада, а све у циљу одобрења њихових захтева.

Марта Креншо (Martha Crenshaw) сматра да тероризам представља друштвено и политички неприхватљиво насиље усмерено против невиних људи са циљем постизања психолошког ефекта.⁶

Валтер Лекер (Walter Laqueur) дефинише тероризам као примену насиља у циљу реализације политичких циљева, које је усмерено против влада, етничких група, класа, религија или политичких покрета.⁷

Џон Хорган (John Horgan) сматра да тероризам представља употребу или претњу употребе насиља као средство да се постигне одређени политички ефекат.⁸

За Џекику Стерн (Jessica Stern) тероризам представља акт насиља или претњу насиљем против особа које нису борци, а са циљем да се изврши освета, постигне застрашивање или на други начин утиче на неку публику.⁹

Војин Димитријевић дефинише тероризам као „акт физичког насиља чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти“¹⁰.

Катарина Томашевски сматра да се не може навести једна свеобухватна дефиниција тероризма из разлога што тероризам обухвата различите акте насиља и угрожавања људских права и људских живота, као и јавних, односно заједничких и индивидуалних добара.¹¹

⁵ M. Seumas, *Terrorism and counter-terrorism: Ethics and liberal democracy*, Oxford: Blackwell Publishing, 2009, p. 41-41

⁶ Dž. R. Vajt, *Тероризам*, Alexandria Press, Београд, 2004, стр. 10.

⁷ М. Бајагић, *op. cit.*, стр. 87

⁸ J. Horgan, *The Psychology of Terrorism*, New York: Routledge, p.1

⁹ Р. Кеча, *Тероризам-глобална безбједносна претња*, Бања Лука, 2012, стр. 22

¹⁰ *ibid*, стр. 23

¹¹ К. Томашевски, *Изазов тероризма*, Београд, 1983, стр. 13–22.

Драган Симеуновић констатује да се савремени тероризам може одредити као „сложени облик организованог групног и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен застрашујућим брахијално-физичким и психолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, системски покушавају остварити „велики“ циљеви на начин непримерен датим условима, пре свега, друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију угрожавају“.¹²

Радослав Гађиновић истиче да су основна обележја тероризма „примена непосредног организованог насиља које обухвата атентате, отмице, убиства и диверзије, којим се врши психичко насиље према маси и изазива страх, а све са циљем да се наметне воља друштву“.

За Ђорђа Игњатовића тероризам представља „вид политичког криминалитета којег карактерише употреба непредвидивог насиља са циљем остварења промена у друштву“.¹³

Мићо Бошковић сматра да је тероризам „акт организоване субверзивне делатности, чија је сврха изазивање страха, панике и несигурности код људи са циљем изазивања опасности за безбедност земље“.¹⁴

Према мишљењу Милана Мијалковског тероризам представља „облик рата у којем преовлађује неоружани садржај, а оружани се изводе над пажљиво одабраним жртвама ради њиховог убиства, привременог или трајног физичког повређивања или киднаповања на најбруталнији начин како би се застрашила посредна жртва и тако постигао пројектовани циљ“.¹⁵

За Сашу Мијалковића тероризам представља: „смишљену, сврсисходну и често организовану и систематску употребу насиља и застрашивања ради стварања или искоришћавања атмосфере страха грађана и носилаца власти, с циљем прокламовања извесних идеолошких, најчешће политичких вредности, циљева или интереса и присиљавање државне власти да удовоље захтевима терориста, с тим да циљеви терориста могу бити легитимни, али је тероризам као средство њиховог достизања незаконит и морално недопустив“.¹⁶

¹² Д. Симеуновић, *op. cit.*, стр. 79

¹³ Ђ. Игњатовић, Организовани криминалитет - други део, Београд 1998, стр. 83

¹⁴ М. Бошковић, Криминалистика-методика, Београд, 1998, стр. 219

¹⁵ М. Мијалковски, Анализа и процена терористичке претње, Безбедност бр. 4/04, Београд, стр. 510

¹⁶ С. Мијалковић, Национална безбедност, Београд, 2011, стр. 220

Из свега напред наведеног може се извести закључак да тероризам представља употребу организованог насиља усмереног према недужним жртвама, кога карактерише изразита бруталност и изазивање панике и страха код становништва, а све са циљем утицаја на носиоце државне власти ради остваривања идеолошко-политичких циљева терориста.

Може се уочити да се дефинисање тероризма своди на набрајање елемената који га карактеришу, са посебним акцентом на изазивање страха и идеолошко-политичку мотивисаност деловања, па се тако тероризам може дефинисати као идеолошко мотивисан акт насиља, односно вид политичког насиља којим се код становништва ствара осећај страха, несигурности, немоћи.

1.2. Карактеристике тероризма

Политичка мотивисаност представља основну карактерну црту тероризма која га разликује од других облика криминалне активности. У основи тероризам представља кампању насиља, односно начин ратовања који је друштвено неприхватљив.¹⁷ Терористи настоје да „акцијама насиља према недужнима привуку пажњу домаће и светске јавности и застраше је или придобију за остварење интереса и циљева које прокламују, како би та иста јавност извршила притисак на државу да удовољи захтевима терориста“.¹⁸ Остваривање политичких циљева, а не имовинска оријентисаност је оно што тероризам разликује од других сличних облика криминалног понашања.

Акт насиља, односно терористички напади, пре свега, представљају свесну и намерну употребу насиља или претњу насиљем.

Циљеви терориста су најчешће политички, верски или национални. Циљеви терориста могу бити легални, али је начин и примена средстава за њихово остварење незаконит и друштвено неприхватљив. Савремени тероризам одликују и све радикалнији циљеви који се огледају у уништењу целокупних етничких, верских или расних група.¹⁹

Невине жртве представљају основне мете терориста. Термин „меке мете“ се користи да означи немогућност цивила да се одбране од терористичког напада. Савремени тероризам карактерише огромна мржња и бруталност према циљаној

¹⁷ В. Jenkins, Kidnapping and terrorism, Research Security Administrators Quarterly Seminar, 1974, p. 2

¹⁸ С. Мијалковић, **op. cit.**, стр. 220

¹⁹ М. Бајагић, **op. cit.**, стр. 96

популацији и употреба насиља, како физичког, тако и психичког. Мето терористичких напада могу бити селективне, неселективне и типске.²⁰ Селективне мете су жртве које се најчешће бирају поименично због онога што представљају. То су представници државних органа, политичари, дипломате, судије, тужиоци итд. Неселективне мете су жртве које су се у одређеном тренутку нашле на одређеном месту, односно на месту на коме је извршен терористички напад. Терористима није битан социјални, верски и етнички статус ових жртава, већ им је битно да број жртава буде што већи. Типске мете представљају комбинацију селективних и неселективних мета. Наиме типске мете су жртве које припадају одређеној верској, етничкој, расној групи, али се не бирају поименично. „Конкретне жртве напада-непосредне мете се користе да застраше друге, којима се терористи обраћају настојећи да их доведу у тешка стања панике и страха и друге облике психичких поремећаја“.²¹ Мето терористичких напада могу бити и објекти као што су објекти дипломатско-конзуларних представништава, војни и полицијски објекти, туристички објекти, хотели, превозна средства и слично.²²

Психолошки утицај на становништво представља једну од битнијих карактеристика тероризма. Тероризам представља најнасилнији облик психолошког ратовања и његов психолошки утицај је много већи од физичких ефеката.²³ Приликом терористичког напада, терористи настоје да изазову што више бола и патњи, како непосредним жртвама, тако и особама које представљају „секундарне жртве“, односно породици и пријатељима настрадалих. Оно што посебно забрињава, јесте мултиманифестованост терористичких аката која се огледа у огромном броју различитих појавних облика.

Изразита је бруталност приликом вршења терористичких напада. Начини извршења терористичких напада су веома разноврсни и стално се мењају и усавршавају. Типичан начин извршења терористичких напада јесте постављање експлозивних направа на местима где се окупља већи број људи као што су: железнице, аеродроми, тржни центри, пијаце и слична места. Те експлозивне направе могу се активирати на безбедној удаљености за терористе, али могу их активирати и терористи самоубице. Такође терористички напади се могу извршити употребом конвенционалног наоружања, употребом различитих хемијских супстанци, затим злоупотребом информатичких технологија, вршењем отмица, изазивањем пожара итд.

²⁰ С. Мијалковић, **op. cit.**, стр. 226

²¹ М. Бајагић, **op. cit.**, стр. 92

²² Р. Кеча, **op. cit.**, стр. 33

²³ G. Chaliand, A. Blind, *The History of Terrorism From Antiquity to al Qaeda*, Los Angeles, 2007, p.8

Посебан проблем у борби против тероризма представља чињеница да је терористички акт релативно „јефтин“, тј. мала средства која су потребна да се набави једна бомба или експлозив доводе до масовних жртава и велике материјалне штете.

Последице терористичких напада су многобројне и веома изражене. Неке од последица су: угрожавање живота људи, угрожавање здравствене безбедности, угрожавање животне средине, дестабилизација економије и економског инвестирања, угрожавање енергетске безбедности, угрожавање социјалне безбедности, повећање националног и верског национализма, стварање неповерења грађана у државу и њене институције, урушавање међународних односа.²⁴

Медијски сензационализам је још једна битна карактеристика тероризма. С обзиром да живимо у свету информационих технологија, управо та тежња терориста за јавношћу је умногоме олакшана и остварљива. Није ретка појава да се идеологија тероризма шири преко глобалних друштвених мрежа, које представљају савршену подлогу за врбовање нових снага. На основу наведеног, јасно се може закључити да је један од основних циљева терориста што брже и што лакше ширење идеологије и политичких ставова, што им даље омогућава, са једне стране, врбовање нових снага, док, са друге стране, изазивање и ширење страха код неистомишљеника.

Када је реч о карактеристикама самог терористичког акта, несумњиво је да кључну улогу у томе има ефекат изненађења. Изненадним и брзим терористичким нападима се код становништва изазива велики страх и стална стрепња за своју безбедност.

Савремени тероризам одликује све већа интернационалност. Другим речима, савремени тероризам не познаје постојање државних граница и представља безбедносно-угрожавајућу појаву на глобалном нивоу. Традиционална граница између тероризма и вођења ратова између држава је готово нестала. Сведоци смо ситуација у којима државе отворено проглашавају рат терористима. То је случај и са САД које су после 11. септембра 2001. године јавно прогласиле рат тероризму и кренуле у офанзивну борбу против терориста. Такође, то је случај и са Француском после терористичких напада у Паризу.

Према Брајану Џенкинсу (Brian Jenkins) карактеристике савременог тероризма јесу следеће:

- тероризам је постао крвавији,

²⁴ С. Мијалковић, *op. cit.*, стр. 235

- нови финансијски ресурси, односно мања зависност од државних спонзора,
- нови модели организације,
- вођење глобалних кампања и
- ефикасно коришћење комуникације и технологије.²⁵

2. ТЕРОРИЗАМ У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Када је реч о тероризму у међународном праву, треба истаћи да највећи значај у стварању међународних докумената који се односе на борбу против тероризма имају Уједињене нације и Европска унија. О тероризму, као безбедносној претњи, у оквиру међународне заједнице се први пут говорило 1930. године на Међународној конференцији у Бриселу, на којој је тероризам посматран са аспекта његових карактеристика и обележја.²⁶ На међународној конференцији посвећеној тероризму која је одржана 1937. године у Женеви донета је Конвенција о спречавању и кажњавању тероризма, али с обзиром да је наведену конвенцију ратификовао недовољан број држава она никада није ступила на снагу.

Након извршеног терористичког напада 1972. године у Минхену, на међународном плану почиње интензивнија сарадња у области унутрашње безбедности и долази до успостављања Европског савета. У овом периоду донесен је низ конвенција које су се односиле на тероризам.²⁷ Такође, долази до склапања „ТРЕВИ“²⁸ споразума са циљем имплементације и конкретизације мера и активности у области сузбијања криминала и тероризма.²⁹ У Европској конвенцији о сузбијању тероризма, коју је 1977. године донео Савет Европе, разрађује се принцип екстрадиције и у првом члану се наводе кривична дела која немају политички карактер и то:

- кривична дела обухваћена Конвенцијом за сузбијање незаконитог заробљавања ваздушних летелица,

²⁵ В. Jenkins, *The New Age of Terrorism*, RAND Corporation, 2004, p.117

²⁶ Д. Јовашевић, Ј. Митровић, *Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља*, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011, стр. 430

²⁷ Конвенција о спречавању и кажњавању злочина против међународно заштићених лица, укључујући и дипломатске агенте (14. децембар 1973. године), Међународна конвенција против узимања талаца (17. децембар 1979. године), Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала (3. март 1980. године), Конвенција о сузбијању незаконитих аката насиља против безбедности у поморском саобраћају (10. март 1988. године), Међународна конвенција о сузбијању терористичких бомбашких напада (15. децембар 1997. године), Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма (10. јануар 2000. године)

²⁸ Основана је од стране Европског савета 1975. године са основном делатношћу која се односила на размену информација о терористичким активностима

²⁹ Б. Бановић, *Нормативни оквир Европске уније за борбу против тероризма*, Ревизија за безбедност, Београд, 2009, стр. 49

- кривична дела обухваћена Конвенцијом за сузбијање незаконитих радњи уперених против безбедности цивилне авијације,
- „тешко кривично дело које представља атак на живот, телесни интегритет или слободу лица са правом на међународну заштиту, укључујући и дипломатско особље,
- кривично дело које обухвата отмицу, узимање талаца или самовољно лишавање слободе,
- кривично дело које обухвата употребу бомби, граната, ракета, аутоматског ватреног оружја и експлозивних писама или пакета у мери у којој такво коришћење представља опасност за људе и
- покушај чињења претходно наведених кривичних дела у својству саучесника лица које учини или покуша да учини такво кривично дело“.

На нивоу Европске уније, Европски парламент је 1997. године донео Резолуцију о борби против тероризма у којој се наглашава опасност везана за интернационализацију тероризма и његове модерне облике (као што је сајбер тероризам), али се истиче и потреба да се приликом предузимања мера за спречавање и сузбијање тероризма мора водити рачуна о основним људским правима и слободама.³⁰

Након извршених терористичких напада у Сједињеним Америчким Државама 2001. године, борба против тероризма поново добија на значају. Савет Европске уније усвојио је 2002. године Оквирну одлуку о борби против тероризма која је имала за циљ усклађивање националних законодавстава држава чланица. У првом члану се дефинише тероризам као „акт који, с обзиром на своју природу или контекст, може озбиљно нанети штету држави или међународној организацији и који је учињен с намером: озбиљног застрашивања становништва, примене принуде према влади или међународној организацији да она нешто учини или не учини, озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, економских или друштвених структура земље или међународне организације“.³¹

Конвенција из 1977. године је промењена 2003. године усвајањем Протокола којим се допуњује Европска конвенција о сузбијању тероризма.³² У Варшави је 2005. године Савет Европе усвојио Конвенцију о спречавању тероризма са циљем

³⁰ *ibid*, стр. 50

³¹ Д. Коларић, Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном законнику Републике Србије, *Crimen*-часопис за кривичне науке, Београд, 2013, стр. 52

³² И. Марковић, М. Бабић, Борба против тероризма (кривично правни аспекти), Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011, стр. 175

побољшања ефикасности борбе против тероризма. Такође, инкриминишу се припремне радње и предвиђају одређене радње које представљају саучесништво. Наиме, наводе се терористичка кривична дела: јавно подстицање на вршење кривичног дела тероризма, регрутовање за тероризам и обука за тероризам.

У члану 5. Конвенције прописано је да јавно подстицање на вршење кривичног дела тероризма представља „ширење или достављање на неки други начин поруке јавности, у намери подстицања на извршење терористичког дела, када такво понашање изазива опасност да би једно или више таквих дела могло бити учињено“.³³ Чланом 6. наведене Конвенције прописано је кривично дело регрутовање за тероризам које се састоји од „врбовања другог лица да изврши или учествује у извршењу кривичног дела тероризма или да ступи у терористичко удружење како би допринело да то удружење или група учини једно или више терористичких дела“.³⁴ Обука за тероризам представља кривично дело које се састоји у „давању упутстава за производњу или коришћење експлозива, ватреног оружја или другог оружја или штетних или опасних материја или за друге специфичне методе или технике, у циљу извршења или доприношења извршењу кривичних дела тероризма, уз свест о томе да ће вештине којима се лице подучава бити коришћене у ту сврху (члан 7)“.³⁵

На нивоу Уједињених нација, усвојене су важне конвенције које се односе на борбу против тероризма. С обзиром да бомбашки напади представљају најчешћи вид терористичких аката 1997. године усвојена је Међународна конвенција о спречавању терористичких напада бомбама. Наведеном Конвенцијом прописано је да ће лице учинити кривично дело ако противзаконито и намерно до јавног места, државног или владиног објекта, система јавног саобраћаја или објекта инфраструктуре, пренесе, односно на таквом месту постави, испусти или активира експлозив или другу смртоносну нараву, у намери: „1) да проузрокује смрт или тешку телесну повреду или 2) да проузрокује знатно разарање таквог места, објекта или система, при чему ће такво разарање имати за последицу велики материјални губитак“.³⁶

Са циљем ефикаснијег спречавања тероризма 1999. године у Њујорку је усвојена Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма. У члану 2. наведене Конвенције прописано је следеће: „свако лице чини дело у оквиру значења

³³ Д. Коларић, *op. cit.*, стр.54

³⁴ *ibid*

³⁵ *ibid*

³⁶ Закон о потврђивању Међународне конвенције о спречавању терористичких напада бомбама, Службени лист СРЈ, Међународни уговори, бр. 12/02

Конвенције уколико то лице на било који начин, непосредно или посредно, незаконито и намерно, обезбеди или прикупи средства са намером да се она употребе или знајући да ће она бити употребљена, у целини или делимично“, ради чињења:

а) кривичног дела које је одређено Конвенцијом или

б) „било ког другог дела чији је циљ да изазове смрт или телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у ситуацији оружаног сукоба, када је сврха таквог дела, по његовој природи или контексту, да застраши становништво или да примора неку владу или неку међународну организацију да почини или да се суздржи од чињења неког дела.“³⁷

Такође је у Њујорку 2005. године усвојена Међународна конвенција о спречавању аката нуклеарног тероризма. У члану 2. наведен Конвенције прописано је да је извршилац кривичног дела лице које:

„Поседује радиоактивни материјал или израђује или поседује уређај са намером да: а) проузрокује смрт или тешку телесну повреду или б) да проузрокује значајно оштећење имовине или животне средине;

На било који начин користи радиоактивни материјал или уређај, или користи или оштећује нуклеарне објекте на начин који ослобађа или постоји опасност да ослободи радиоактивни материјал:

а) са намером да проузрокује смрт или тешку телесну повреду,

б) са намером да проузрокује значајно оштећење имовине или околине, или

в) са намером да присили физичко или правно лице, међународну организацију или државу да учини или се суздржи од чињења неке радње“.

Наведеним чланом прописано је да је извршилац кривичног дела и лице које:

а) „прети, у околностима које указују на веродостојност претње, да ће починити наведена кривична дела или

б) захтева незаконито и намерно радиоактивни материјал, уређај или нуклеарни објекат путем претње, у околностима које указују на озбиљност претње или применом силе.“

У члану 2. став 3. Међународне конвенција о спречавању аката нуклеарног тероризма прописано је да је извршилац кривичног дела и лице које покуша извршење неког од наведених кривичних дела, као и лице које је саучесник, које организује или

³⁷ Закон о потврђивању међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, Службени лист СРЈ-Међународни уговори, бр. 7/02.

упућује друге или на било који начин учествује у извршењу напред наведених кривичних дела.

Из наведеног се може извести закључак да се на међународном плану не постоји јединствена дефиниција тероризма као општег концепта, већ се само наводе специфичне акције (отмице, бомбашки напади и сл.), што, са друге стране, представља контрадикцију покушајима да се дефинише тероризам на основу неких кључних елемената као што су мотивација и циљ.³⁸

3. ТЕРОРИЗАМ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Кривичним закоником из 2005. године била су прописана два кривична дела и то: 1) тероризам и 2) међународни тероризам.

Кривично дело тероризам било је прописано чланом 312. КЗ и састојало се од постојања намере учиниоца да угрожавањем уставне безбедности Србије изазове експлозију или пожар или предузме неку другу општеопасну радњу или изврши отмицу, узимање талаца или самовољно лишавање слободе неког лица или други акт насиља или претње предузимањем какве општеопасне радње или употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог општеопасног средства чиме се изазива осећај страха или несигурности код грађана.

Кривично дело међународног тероризма било је прописано чланом 391. КЗ и постојало је у случају када „лице, у намери да нашкоди међународној организацији, изврши отмицу неког лица или неко друго насиље, изазове експлозију или пожар или предузме друге општеопасне радње или прети употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог сличног средства“.³⁹

Данас се тероризам у законодавству Републике Србије посматра изједначено без обзира да ли се угрожава безбедност домаће државе, стране државе или међународне организације. Тероризам је Кривичним закоником Републике Србије⁴⁰ сврстан у тридесет и четврту главу која се односи на групу кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, где је предвиђено више кривичних дела тероризма. То су: јавно подстицање на извршење терористичких дела (чл. 391а.),

³⁸ В. Golder, G. Willijams, What is terrorism? Problems of legal definition, UNSW Law Journal, 27(2), 2004, p. 273

³⁹ Д. Коларић, Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном закоником Републике Србије, *ор. cit.*, стр.55

⁴⁰ Службени Гласник РС, бр. 85/05, 88/05 – испр..., 107/05 –испр..., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16

врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (чл. 391б.), употреба смртоносне направе (чл. 391в.), уништење и оштећење нуклеарног објекта (чл. 391г.), угрожавање лица под међународном заштитом (чл. 392.), финансирање тероризма (чл. 393.) и терористичко удруживање (чл. 393а.).

3.1. Тероризам

Кривично дело тероризам приписано је чланом 391. став 1. КЗ. И оно постоји када учинилац с намером да озбиљно застраши становништво или да принуди Републику Србију, страну државу или међународну организацију да нешто учини или не учини или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Републике Србије, стране државе или међународне организације, нападне на живот, тело или слободу другог лица, изврши отмицу или узимање талаца, уништи државни или јавни објекат, саобраћајни систем, инфраструктуру укључујући и информациони систем, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну својину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду, изврши отмицу ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе, производи, поседује, набавља, превози, снабдева или употребљава нуклеарно, биолошко, хемијско или друго оружје, експлозив, нуклеарни или радиоактивни материјал или уређај, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја, испусти опасне материје или проузрокује пожар, експлозију или поплаву или предузме друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи, омета или обустави снабдевање водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи.

Објекат заштите представљају: уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације. Са друге стране, објекат напада су: објекти, уређаји и постројења, стамбене и пословне зграде, комунална инфраструктура и уређаји јавне употребе, саобраћајна средства, односно живот, тело и здравље људи, као и основне слободе и права човека и грађана.⁴¹

Радња извршења је таксативно набројана: 1) напад на живот, тело или слободу другог лица, 2) отмица или узимање талаца, 3) уништење државног или јавног објекта, саобраћајног система, инфраструктуре, укључујући и информациони систем,

⁴¹ Д. Јовашевић, Кривично право-посебни део, Београд, 2014, стр. 330

непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну својину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду, 4) отмица ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе, 5) производња, поседовање, набављање, превоз, снабдевање или употребљавање нуклеарног, биолошког, хемијског или другог оружја, експлозива, нуклеарног или радиоактивног материјала или уређаја, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја, 6) испуштање опасне материје или проузроковање пожара, експлозије или поплаве или предузимање друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи и 7) ометање или обустава снабдевања водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом који може да угрози живот људи.

Да би ово кривично дело постојало неопходно је да су испуњена два услова:

- 1) постојање намере да се озбиљно застраши становништво или да се принуди Србија, страна држава или међународна организација да нешто учини или не учини или да се озбиљно угрозе или повреде основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације⁴² и
- 2) да је наступила последица у виду изазивања осећања страха или личне и имовинске несигурности код грађана која представља озбиљну застрашеност.

Свако лице може бити извршилац овог дела. Што се тиче субјективног елемента, поред директног умишљаја, за постојање кривичног дела потребно је и постојање наведене намере.

Прописана казна за основни облик овог кривичног дела је казна затвора од пет до петнаест година.

Поред овог основног облика, прописана су и два тежа облика:

„ Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана наступила смрт једног или више лица или су проузрокована велика разарања, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.

Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица, казниће се затвором најмање дванаест година или затвором од тридесет до четрдесет година.⁴³

⁴² Д. Јовашевић, Ј. Митровић, Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља, Зборник радова, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011, стр. 429

⁴³ Члан 391. Кривичног законика Републике Србије

Лакши облик дела постоји у случају када учинилац прети извршењем овог кривичног дела.

Такође, прописана су још два облика кривичног дела којима са инкриминисане припремне радње:

„Ко набавља или оспособљава средства за извршење кривичног дела из става 1. овог члана или отклања препреке за његово извршење или са другим договором, планира или организује његово извршење или предузима другу радњу којом се стварају услови за његово непосредно извршење казниће се затвором од једне до пет година.

Ко ради извршења дела из става 1. овог члана упућује или пребацује на територију Србије лица или оружје, експлозив, отрове, опрему, муницију или други материјал, казниће се затвором од две до десет година“ (члан 391. став 5. и 6. КЗ).

Из наведеног се може закључити да је кривично дело тероризам, у односу на ранија решења, детаљније разрађено са јединственим приступом који се односи на схватање претње од тероризма без обзира да ли је усмерена на домаћу државу или међународну заједницу.

3.2. Јавно подстицање на извршење терористичких дела

Кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (чл. 391а. КЗ РС) постоји када учинилац јавно износи или преноси идеје којима се посредно или непосредно подстиче на извршење кривичних дела која се односе на тероризам.

Објекат заштите представљају: уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације.⁴⁴

Радња извршења овог кривичног дела огледа се у јавном изношењу и преношењу идеја, које је упућено неограниченом броју људи. Изношење представља саопштавање сопственог уверења, док се под проношењем подразумева саопштавање нечијег уверења које се односи на друго лице.⁴⁵ Посебан акценат се ставља на „јавно“ с обзиром да приватна кореспонденција не представља радњу извршења овог кривичног дела. Потребно је рећи да се под јавним подстицањем подразумева и радња која је учињена пре и након извршења терористичких дела. Другим речима, јавно подстицање ће постојати и када се након терористичког дела слави његово извршење или истиче

⁴⁴ Д. Јовашевић, Кривично право-посебни део, *op. cit.*, стр. 332

⁴⁵ Д. Коларић, Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном законик у Републике Србије, *Crimen*-часопис за кривичне науке, *op. cit.*, стр. 60

његова оправданост, из разлога што то може бити подстицај да се изврше друга будућа терористичка дела⁴⁶.

Када је реч о извршиоцу овог дела, то може бити свако лице, а у погледу кривице неопходан је умишљај.

Прописана казна за јавно подстицање на извршење терористичких дела ја казна затвора од једне до десет година.

3.3. Врбовање и обучавање за вршење терористичких дела

Кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела врши лице које у намери извршења кривичног дела тероризма врбује друго лице да изврши или учествује у извршењу тог дела или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу тог кривичног дела или даје упутства о изradi и коришћењу експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја или обучава другог за извршење или учествовање у извршењу кривичног дела тероризма.⁴⁷

Објекат заштите представљају: уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације. Објекат напада чине: експлозивне направе, ватрено или друго оружје, штетне или опасне материје.⁴⁸

У оквиру наведеног кривичног дела постоје следеће врсте припремних радњи:

- 1) врбовање другог лица да изврши или учествује у извршењу кривичног дела тероризма или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу кривичног дела тероризма,
- 2) давање упутства о изradi и коришћењу експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја или
- 3) обучавање другог за извршење или учествовање у извршењу тог кривичног дела

Врбовање представља предузимање одређених делатности којима се неко придобија за остваривање неког циља. У конкретном кривичном делу довољно је да је предузета радња врбовања и није потребно да се у томе и успело тј. учинилац дела не мора успети у свом циљу да неког врбује, већ је довољан и сам покушај врбовања.

⁴⁶ *ibid*

⁴⁷ Д. Јовашевић, Кривично право-посебни део, *op. cit.*, стр. 332

⁴⁸ *ibid*

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице неопходан је умишљај и постојање наведене намере.

За извршење овог дела прописана је казна затвора од једне до десет година.

3.4.Употреба смртоносне направе

Употреба смртоносне направе представља кривично дело које врши „лице које у намери да другог лиши живота, нанесе тешку телесну повреду или уништи или знатно оштети државни или јавни објекат, систем јавног саобраћаја или други објекат који има већи значај за безбедност или снабдевање грађана или за привреду или за функционисање јавних служби, направи, пренесе, држи, да другом, постави или активира смртоносну направу (експлозив, хемијска средства, биолошка средства или отрове или радиоактивна средства) на јавном месту или објекту или поред тог објекта“ (члан 391в. став 1. КЗ).

Објекат заштите представља: 1) живот и тело људи и њихова имовина, 2) државни и јавни објекти, системи јавног саобраћаја и 3) други објекти који имају већи значај за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби.⁴⁹ Са друге стране, објекат напада представљају експлозив, хемијска средства, биолошка средства, отрови или радиоактивна средства.

Радња извршења се огледа у: прављењу, преношењу, држању, давању другом или активирању смртоносне направе.

Да би постојало ово кривично дело неопходно је да су испуњена три услова:

- 1) да је радња извршења предузета у односу на смртоносне направе (експлозив, хемијска средства, биолошка средства, отрове или радиоактивна средства),
- 2) да је место предузимања радње извршења: јавно место, у државном или јавном објекту или поред тог објекта и
- 3) постојање намере која се огледа у лишењу живота другог лица, наношењу тешких телесних повреда или уништењу или знатном оштећењу државних или јавних објеката, система јавног саобраћаја или другог објекта који има већи значај за безбедност или снабдевање грађана или за привреду или за функционисање јавних служби.⁵⁰

⁴⁹ *Ibid*, стр. 333

⁵⁰ *Ibid*, стр. 334

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице неопходан је директан умишљај и постојање наведене намере.

Такође, прописана су два тежа облика овог кривичног дела:

Први тежи облик постоји „ако је приликом извршења дела из става 1. овог члана, учинилац са умишљајем нанео неком лицу тешку телесну повреду или је уништио или знатно оштетио јавни објекат“ па се кажњава затвором од пет до петнаест година (члан 391в. ст. 2 КЗ).

Други тежи облик чини лице ако при извршењу дела из става 1. наведеног члана са умишљајем лиши живота једно или више лица. Казна за овај облик је казна затвора у трајању од најмање десет година или затвор од тридесет до четрдесет година.

3.5. Уништење и оштећење нуклеарног објекта

Кривично дело уништење и оштећење нуклеарног отпада прописано је чланом 391г. КЗ РС и састоји се у уништењу или оштећењу нуклеарног објекта на начин на који се ослобађа или постоји могућност да се ослободи радиоактивни материјал.

Објекат заштите овог кривичног дела су: живот и тело људи, њихова имовина и животна средина. Објекат напада представља нуклеарни објекат.

Радња извршења се огледа у уништењу и оштећењу нуклеарног објекта на начин којим се ослобађа или постоји могућност да се ослободи радиоактивни материјал.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице неопходан је умишљај и постојање намере да се друго лице лиши живота, нанесе тешка телесна повреда, угрози животна средина или нанесе имовинска штета.

За основни облик овог кривичног дела прописана је казна затвора од две до десет година.

Прописана су два тежа облика овог кривичног дела.

Први тежи облик постоји ако је последица извршења основног облика дела тешка телесна повреда или уништење или знатно оштећење нуклеарног објекта. Казна за овај тежи облик је казна затвора од пет до петнаест година.

Други тежи облик за који је прописана казна затвора од најмање десет година или од тридесет до четрдесет година постоји ако је учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица.

3.6. Угрожавање лица под међународном заштитом

Према законском тексту угрожавање лица под међународном заштитом се састоји у вршењу отмице или неког другог насиља или напада на службене просторије, приватан стан или превозно средство лица под међународном заштитом (члан 392. КЗ РС).

Објекат заштите овог кривичног дела су лица под међународном заштитом и њихова имовина (службена, приватна, покретна и непокретна).

Прописан је већи број радњи извршења: 1) вршење отмице, 2) вршење другог насиља и 3) напад на службене просторије, приватан стан или превозно средство другог лица. За основни облик дела прописана је казна затвора од једне до десет година.

Прописан је један лакши и два тежа облика овог кривичног дела.

Лакши облик дела постоји уколико учинилац угрози сигурност лица под међународном заштитом озбиљном претњом да ће га напасти, да ће напасти његове службене или приватне просторије или његово превозно средство. Такође, потребно је да је претња: озбиљна, стварна, могућа и неотклоњива.⁵¹ За лакши облик дела предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година.

Тежи облици прописани су на основу тежине наступеле последице. Први тежи облик овог кривичног дела постоји уколико је, након предузете радње извршења основног облика, наступила из нехата смрт једног или више лица, док други тежи облик дела постоји уколико је последица извршења основног дела лишење живота неког лица са умишљајем. За први тежи облик прописана је казна затвора од најмање пет година, док је за други тежи облик прописана казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година.

Извршилац овог дела може бити свако лице, с тим да је, као облик кривице, потребан умишљај.

За извршиоца овог дела прописана је казна затвора од једне до десет година, с тим да уз казну суд обавезно изриче меру безбедности одузимања предмета, односно средства који су намењени за финансирање вршења кривичних дела тероризма.

3.7. Финансирање тероризма

Са циљем ефикасније борбе против тероризма, прописано је и посебно кривично дело које се односи на финансирање тероризма (члан 393. КЗ РС). Ово кривично дело

⁵¹ *Ibid*, стр. 335

врши онај ко непосредно или посредно даје или прикупља средства са циљем да се она користе или знајући да ће се она користити за потпуно или делимично финансирање вршење кривичних дела тероризма, јавно подстицање на извршење терористичких дела, врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употреба смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта или финансирања лица, групе или организоване криминалне групе које имају циљ да врше наведена дела.

За постојање кривичног дела ирелевантно је на који начин су средства прикупљена, односно обезбеђена.⁵²

Међународни мир и безбедност човечанства представљају објекте заштите, док су објекти напада средства која су намењена за финансирање вршења кривичних дела тероризма.

Радња извршења представља давање и прикупљање средстава, с тим да је потребно да се та радња предузима: 1) непосредно или посредно и 2) са циљем да се средства користе или са знањем да ће се средства користити за потпуно или делимично финансирање вршење кривичних дела тероризма, јавно подстицање на извршење терористичких дела, врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употреба смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта или финансирања лица, групе или организоване криминалне групе које имају циљ да врше наведена дела.⁵³

Извршилац дела може бити свако лице, с тим да када је реч о облику кривице, мора постојати умишљај који обухвата свест о намени средстава намењених за финансирање наведених кривичних дела.⁵⁴

За извршиоца овог кривичног дела прописана је казна затвора од једне до десет година, док се наведена средства одузимају.

3.8. Терористичко удруживање

У члану 393а. Кривичног законика Републике Србије прописано је кривично дело терористичко удруживање које постоји ако се два или више лица удруже на дуже време ради вршења кривичних дела тероризма, јавног подстицања на извршење терористичких дела, врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употреба смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта, угрожавање лица под међународном правном заштитом и финансирање тероризма.

⁵² З. Стојановић, Коментар Кривичног законика, Београд, 2012, стр. 877

⁵³ Д. Јовашевић, Кривично право-посебни део, *op. cit.*, стр. 336

⁵⁴ Д. Коларић, *op. cit.*, стр. 68

Објекат заштите представља: 1) живот и тело људи и њихова имовина, 2) државни и јавни објекти, системи јавног саобраћаја и 3) други објекти од већег значаја за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби.⁵⁵

Радња извршења се састоји у удруживању два или више лица. Такође, потребно је да су се они удружили на дуже време из разлога што терористичке групе и организације постоје одређено време⁵⁶ и да је циљ таквог удружења вршење терористичких кривичних дела.

Извршилац дела може бити свако лице, а када је реч о облику кривице неопходно је постојање умишљаја који обухвата и наведени циљ удруживања.

Прописана је могућност блажег кажњавања за лица која откривањем удружења или на други начин спрече извршење кривичних дела тероризма.

За основни облик предвиђена је казна прописана за дело за чије вршење је удружење организовано.

4. КЛАСИФИКАЦИЈА ТЕРОРИЗМА

Када је реч о врстама тероризма, класификација се у правној, безбедносној и политичкој теорији може извршити према различитим критеријумима. Једна од подела тероризма односи се на:

- конвенционални тероризам-у који спадају терористички напади са дистанце и самоубилачки терористички напади и
- неконвенционални тероризам-у који се убрајају: еколошки, хемијски, биолошки, нуклеарни и сајбер тероризам.⁵⁷

Поред ове поделе, тероризам се може поделити и на: унутрашњи и међународни, националистички, религиозни, емигрантски, урбани и рурални итд.

Купер (Н.Н.А.Соопер) наводи следеће категорије тероризма:

- грађански немир представља облик колективног насиља који онемогућава нормално функционисање друштвене заједнице,
- политички тероризам огледа се у насилничком понашању које се предузима са намером изазивања страха, а ради остваривања политичких циљева,
- неполитички тероризам представља вршење терористичких активности без политичких намера,

⁵⁵ Д. Јовашевић, Кривично право-посебни део, *op. cit.*, стр. 337

⁵⁶ З. Стојановић, *op. cit.*, стр. 878

⁵⁷ Р. Гафиновић, *op. cit.*, стр. 131

- квази тероризам-криминално понашање које је слично тероризму, али се од њега по кључним елементима разликује (мотив и циљ деловања),
- ограничени политички тероризам код кога се терористичке акције предузимају из идеолошких или политичких мотива, али које немају за циљ преузимање контроле над државом и
- државни тероризам представља вршење терористичких активности од стране државе са циљем одржања владавине.⁵⁸

Према професору Симеуновићу тероризам се може класификовати у односу на циљ, средство, методу и према субјектима. Када се за критеријум класификовања узме циљ, онда се тероризам може поделити на: идеолошки мотивисан, етносепаратистички, верски тероризам и сл. Према средствима, тероризам се може поделити на: класични, биохемијски и нуклеарни. Класификација тероризма према методима односи се на: класични, самоубилачки, сајбер и нарко-тероризам. На крају проф. Симеуновић наводи поделу тероризма према субјектима извршења: индивидуални тероризам, тероризам организација и илегалних група и институционални или државни тероризам.

Табела 1

ОБЛИЦИ ТЕРОРИЗМА			
КОНВЕНЦИОНАЛНИ	НЕКОНВЕНЦИОНАЛНИ	ЕКОЛОШКИ	САЈБЕР
УБИЛАЧКИ терористички удар са дистанце		НУКЛЕАРНИ тероризам	
САМОУБИЛАЧКИ тероризам		ХЕМИЈСКИ тероризам	
		БИОЛОШКИ тероризам	

(Гаџиновић Р., Облици савременог тероризма, Журнал за криминалистику и право, Београд, 2012, стр. 2)

⁵⁸ National Advisory Committee, Disorders and Terrorism, pp.3-7. наведено према: С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, Криминологија, Ниш, 2012, стр. 168

4.1. Убилачки тероризам

Он представља основни облик терористичког деловања. Заснива се на употреби конвенционалног наоружања, а реализује се оружаном нападом на лица и објекте (аеродроми, подземне железнице, амбасаде и сл.), подметањем и активирањем експлозивних направа на јавним местима итд. За разлику од самоубилачког тероризма, овај начин деловања терористичких група заснива се на стварању безбедне раздаљине за терористе одакле се испаљују пројектили, а након тога се врши унапред испланирано бекство.

4.2. Самоубилачки тероризам

Као посебан облик конвенционалног тероризма издваја се такозвани самоубилачки тероризам. Са аспекта превенције и сузбијања, овај вид терористичких аката представља велики и комплексан друштвени проблем. Терористи самоубице, с обзиром да не страхују за свој живот, немају шта да изгубе и стога представљају велику опасност и изазивају велики страх код становништва. Суштина самоубилачког тероризма, како се и из самог назива може закључити, јесте да непосредни извршилац терористичких аката гине ради остваривања циља терористичких група.

Поставља се питање шта је то што мотивише терористе на самоубилачке терористичке нападе? Зашто појединци предузимају први корак да се придруже терористичкој групи, односно да ли терористи поседују одређене психолошке предиспозиције по којима се могу разликовати? Да би се одговорило на наведено питање већина аутора наводи да је то фанатизам који се најчешће манифестује као верски, али може бити и националистички, политички и др. Међутим, ово питање је сувише комплексно да би се могао дати тако једноставан одговор. Потребно је, поред религије, узети у обзир и психолошки и економски аспект, али и културу, традицију, систем вредности и друге факторе који могу утицати на стварање психолошке структуре терориста. Психолошке везе у оквиру терористичке групе: посвећеност, ризик, солидарност, лојалност, кривица, освета и изолација - обесхрабрују терористе да изађу из терористичких група и промене начин живота.⁵⁹

Обука самоубице терориста изводи на два нивоа: идеолошка и религиозна обука и техничко-оперативна обука.⁶⁰

⁵⁹М. Crenshaw , The Causes of Terrorism, Comparative Politics, 13(4), 1981, p. 396-397

⁶⁰Р. Гафиновић , *op. cit.*, стр. 6

Идеолошко-религиозна обука заснива се на савлађивању страха од смрти. Карактеристична је за исламистичке терористичке организације. У току обуке се настоји да се путем религије оправда извођење самоубилачких напада. „Та обука даје кандидату емоционалну снагу и смањује страх од смрти. Свештеници играју одлучујућу улогу, не само у емоционалној обуци потенцијалног бомбаша-самоубице, већ такође и у стварању друштвене атмосфере која подстиче мучеништво и доприноси мотивацији за регрутовање кандидата.“⁶¹

Техничко-оперативном обуком се терористи самоубице спремају да активирају експлозивне направе, да сакрију бомбу и неопажено дођу до места на којем је потребно активирати експлозивно пуњење и нанети највећу могућу штету.

Терориста самоубица представља последњу карику, иза које стоје читаве терористичке организације у којима се ствара посебна структура личности и инструише такав ниво свести којег одликује осећај херојства и дужности да се да свој живот за потребе организације. Управо та супериорност мотива терористе самоубице јесте оно што изазива још већи страх код становништва и осећај несигурности.

Религија, као аспект духовног живота, има кључну улогу у регрутовању нових чланова. Терористи самоубице свесно гину, верујући да чине херојски чин и да их после смрти чека блаженство, а са друге стране њихове породице остају материјално збринуте од стране терористичке групе као награда за њихов „херојски“ чин.

Као што је већ претходно наведено, самоубилачке терористичке акте је веома тешко спречити и открити. Оно што одликује овај вид тероризма јесте:

- велики број недужних жртава и велика материјална оштећења,
 - ефикасни напади са великом вероватноћом успеха,
 - значајан психолошки утицај на циљану популацију,
 - економичност терористичких напада, односно релативно јефтине експлозивне направе или приручна средства која доводе до великог броја жртава,
 - једноставност реализације-терориста самоубица бира место где се окупља велики број грађана и једноставно на том месту активира експлозивну направу коју носи са собом,
 - мала вероватноћа откривања терористичке организације од стране органа власти
- и

⁶¹ Р. Гаџиновић, Тероризам у политичкој и правној теорији, Медија центар Одбрана, Београд, 2011, стр. 134

- медијски сензационализам- можда и најјаче оружје савременог тероризма (по правилу, овакви напади су увек медијски темељно испраћени).⁶²

4.3. Еколошки тероризам

Еколошки тероризам се јавља као посебан облик тероризма код којег се идеологија вршења терористичких аката не разликује од других видова тероризма. Оно што издваја овај вид тероризма као посебан јесте тежина последица које настају извршењем еколошких терористичких аката.

Еколошки тероризам има за последицу угрожавање животне средине, а карактерише га употреба најчешће неконвенционалних оружаних средстава. Са уништавањем животне средине, односно природних ресурса, долази до угрожавања људске, националне, а у зависности од обима и интензитета угрожавања, и међународне и глобалне безбедности.⁶³

У односу на еколошки тероризам, потребно је направити разлику, с обзиром да постоји вид тероризма чији је циљ очување животне средине. Овај вид тероризма назива се „зелени“ тероризам и одликују га напади на лабораторије, различите центре за истраживање, односно напади на објекте, а не на људе.

4.4. Нуклеарни тероризам

Нуклеарни тероризам представља глобалну терористичку претњу која обухвата употребу или претњу употребе радиоактивних материјала. Све је већа тежња терориста да у свом поседу имају нуклеарно оружје. Поседовање нуклеарног оружја терористима омогућава знатну предност у остваривању њихових циљева, али и огромну медијску заступљеност, што само по себи представља један од циљева терориста. Потребно је рећи да нуклеарни тероризам не обухвата само нуклеарно оружје већ све нуклеарне материјале. С тим у вези, професор Гађиновић дефинише три основна принципа деловања:

- употреба нуклеарне експлозивне направе (нуклеарна експлозија),
- напад или саботажа на постојећим нуклеарним постројењима и

⁶² М. Ronczkowski, Terorism and organized hate crime, Intelligence Gathering, Analysis and Investigations, Boca Razoni, CRC Press, 2007, p. 23

⁶³ С. Мијалковић, *op. cit.*, стр. 230

- употреба тзв. „прљаве бомбе“ (класична експлозија помоћу које се радиоактивни материјал распршује у околину).⁶⁴

Из наведеног се јасно уочава да претња од нуклеарног тероризма не обухвата само употребу нуклеарног оружја. Циљеви терориста огледају се и у заузимању нуклеарних постројења (нпр. нуклеарних електрана), али и у употреби експлозивних направа чијом експлозијом се шири радиоактивни материјал („прљава бомба“). Овакве експлозије могу довести до контаминације воде, ваздуха и земљишта што може изазвати катастрофалне последице.

4.5. Биолошки тероризам

Биолошки тероризам представља један од најопаснијих видова тероризма с обзиром да постоје бактерије које правилно употребљене и у најмањим количинама могу довести до катастрофалних последица. Најчешће се користе антракс, ботулизам, бактерије које изазивају кугу, сарин и рацин.

Вршење терористичких аката употребом различитог биолошког оружја је основна одлика биолошког тероризма. Најчешћи циљ терориста у оваквим терористичким нападима јесте ширење заразних болести употребом патогених микроорганизама и токсина. Када су мете ових напада људи, онда се говори о геноцидном биотероризму. Са друге стране, када су објекти напада домаће животиње и биљке, онда је реч о зооцидном и фитоцидном биотероризму. Постоји и трећи облик, а то је екоцидни биотероризам, који је усмерен на уништавање животне средине.

Као основне црте биотероризма могу се навести следеће:

- велики број жртава,
- подмуклост напада,
- економичност,
- заступљеност у природи микроорганизама који се могу злоупотребити,
- изазивање панике и осећаја несигурности код становништва,
- немогућност брзог спречавања и локализовања и
- велика брзина ширења опасних супстанци.

Због свега напред наведеног, јасно је да биолошки тероризам представља значајну безбедносну претњу и процењује се да ће се у будућности тактика деловања терористичких група све више сводити на биолошки тероризам.

⁶⁴Р. Гафиновић ., Облици савременог тероризма, Журнал за криминалистику и право, Београд, 2012, стр. 8

4.6. Хемијски тероризам

Хемијски тероризам представља употребу „токсичних хемикалија којима се могу ометати нормалне животне функције или нанети смртне последице циљаним жртвама“.⁶⁵

Професор Гађиновић сматра да се хемијски тероризам може сврстати у две групе: а) напади којима је циљ масовно страдање цивила и б) напади са циљем наношења великих материјалних штета.⁶⁶ За хемијски тероризам је карактеристично што се хемијске супстанце могу релативно лако и јефтиније набавити. Поред тога, присуство хемијских отрова је тешко открити јер се углавном ради о гасовима без боје и мириса, што изазива велики број жртава.

За вршење хемијских терористичких напада углавном се користе нервни гасови. Сарин представља један од нервних гасова који се најчешће употребљавају приликом хемијских терористичких напада. Последица употребе овог гаса је смрт која наступа за неколико минута (у зависности од дозе), али и могућност одложеног дејства које омогућава терористима да се склоне из зоне дејства или да употребе гас непосредно пре присуства већег броја људи.⁶⁷

4.7. Сајбер тероризам

Са развојем информационих технологија дошло је и до развоја метода деловања терористичких група. Један од примера таквог деловања је и сајбер тероризам који подразумева злоупотребу савремених информатичких технологија у намери остваривања терористичких циљева. Сајбер тероризам представља „смишљене, политички мотивисане нападе на компјутерске системе и програме, као и на податке који треба да изазову насиље и страх код цивилних мета“.⁶⁸

Сајбер тероризам се огледа у употреби различитих рачунарских програма (нпр. „вируси“) којима се онемогућава функционисање информатичких система виталних државних институција. Као пример се може навести ометање компјутерске контроле авионског саобраћаја, блокирање информационог система болница, приступ

⁶⁵М. Бајагић, *op. cit.*, стр. 109

⁶⁶Р. Гађиновић, Облици савременог тероризма, *op. cit.*, стр. 13

⁶⁷*ibid*, стр. 14

⁶⁸*ibid*, стр.15

поверљивим безбедносним подацима државних органа, напад на информационе системе финансијских институција и сл.

5. ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА ТЕРОРИСТИЧКИХ ГРУПА

Свака терористичка група има своју организациону структуру. У зависности од величине саме терористичке групе успоставља се и њена организациона структура. Међутим, величина или масовност терористичке групе није једини критеријум за успостављање организационе структуре. Од важности за структурирање терористичке организације јесу и циљ постојања те организације, као и доступност материјалних средстава и обученост самих припадника терористичке групе.

На почетку је потребно рећи да се најчешћи тип организовања терористичких група своди на принцип хијерархије, ћелије или мреже.

Хијерархијски тип организовања терористичких група заснива се на постојању тврдокорног вођства. Карактеристика оваквог модела организовања јесте постојање такозване пирамидалне структуре (врх пирамиде представља вођа), брз пренос информација, јасна подела улога и сл. Главна слабост оваквог типа организовања, са аспекта терористичких група, јесте могућност распада групе у случају хватања или смрти вође.

Традиционални модел организовања терористичких група заснива се на принципу ћелија. Ћелијска структура се заснива на комбинацији хијерархије и мреже, односно она садржи елементе мреже унутар хијерархије. Основна карактеристика мрежног организовања је непостојање хијерархије, односно једнаки положај свих чланова. Ћелије терористичких организација углавном се састоје од три или пет терориста, који представљају самосталну целину у којој само један члан комуницира са руководством организације.⁶⁹ Углавном ћелије не знају једне за другу. Ћелије се налазе у различитим земљама и чекају наредбу за извршење терористичких напада.

Мрежна структура заснива се на постојању одређеног броја ћелија које су међусобно повезане. Један од облика мрежног организовања представља такозвана „звездаста мрежа“. Наиме, у оваквом типу организације вођство се налази у средини, док је више ћелија концентрисано око самог вођства. Свака наредба креће од вођства организације, а комуникација између ћелија се такође одвија преко вођства.

⁶⁹ С. Мијалковић, *op. cit.*, стр. 233

За разлику од традиционалне форме организовања која се заснива на централизацији и субординацији, савремени модели организовања терористичких група се све више заснивају на аутономности чланова. Све већи број таквих група је састављен од терориста аматера који изводе терористичке нападе из надахнутости, а не због добијеног наређења.⁷⁰

6. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ТЕРОРИЗМУ

6.1. Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма

Пре него што буде речи о криминалистичким истрагама тероризма, потребно је истаћи значај Закона о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма⁷¹.

Значај наведеног закона, између осталог, огледа се и у дефинисању и одређењу следећих појмова: финансирања тероризма, терористичког акта, терориста и терористичке организације.

У члану 2. наведеног закона, под називом „Значење појмова“, став 1. дефинисано је да ограничавање располагања имовином представља „привремену забрану преноса, конверзије, располагања и премештања имовине или привремено управљање том имовином на основу одлуке надлежног суда“.

Финансирање тероризма прописано је у члану 2. став 4. и представља „обезбеђење или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђења или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целини или делимично: 1) за извршење терористичког акта, 2) од стране терориста и 3) од стране терористичке организације“. Такође, под финансирањем тероризма сматра се и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење терористичког акта.

У члану 2. став 5. дефинисан је терористички акт као „дело чији је циљ да изазове смрт или телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у случају оружаног сукоба, када је сврха таквог дела, по његовој природи или сплету околности повезаних са тим делом, да застраши

⁷⁰ M. Crenshaw, The Debate over "New" vs. "Old" Terrorism., Chicago, 2007, p. 26

⁷¹ Службени гласник РС, бр. 29/15

становништво или да примора владу неке државе или неку међународну организацију да учини или да се суздржи од чињења неког дела“.

Појам терористе одређен је у члану 2. став 6. и представља „лице које само или са другим лицима: 1) покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно, 2) подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта и 3) има сазнања о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом“.

У Закону о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма, тачније у члану 2. став 7. прописано је да терористичка организација представља „групу терориста која: 1) покуша ли учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно, 2) подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта, 3) има сазнања о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом“.

6.2. Криминалистичке истраге терористичких аката

Да би се правилно сагледао однос тероризма и организованог криминалитета неопходно је анализирати криминалистичке истраге терористичких аката.

Опште је позната чињеница да је тероризам веома сложена и комплексна појава, па је због тога неопходно разумети специфичност самих терористичких аката која се односи како на мете напада, тако и на средства извршења, а можда и најважније, на последице напада.

Према појединим ауторима криминалистичке истраге се могу поделити у три сегмента. То су:

- криминалистичко-форензичка истрага места догађаја,
- криминалистичке мере проналаска и хватања извршилаца, односно спречавање њиховог бекства и
- криминалистичко-обавештајни рад на идентификовању извршилаца, терористичке организације и њених чланова.⁷²

Када је реч о криминалистичко-форензичкој обради места догађаја, неопходно је нагласити да стање на месту догађаја након терористичког напада карактерише велики број жртава, рушевине, често се на месту догађаја може затећи и пожар, а оно што је

⁷² Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, Београд, 2012, стр. 271

карактеристично за свако место догађаја терористичког напада јесте велики интензитет панике присутних грађана. Пре било какве обраде места догађаја, од стране надлежних органа који су први стигли на место догађаја, неопходно је предузети мере пружања медицинске помоћи повређеним и настрадалим лицима, као и хитну евакуацију грађана који су се затекли на том месту.

Тактика деловања терористичких група често се огледа и у такозваном секундарном нападу. Наиме, након првог терористичког напада, терористи често остају прикривени на месту догађаја до доласка органа власти и медицинске помоћи, након чега врше поновни терористички напад. Основни циљ терориста јесте да се нападне држава, односно да се покаже неспособност државе да заштити своје грађане, а то се управо постиже нападом на полицијске службенике, ватрогасце, екипе хитне медицинске помоћи који су се нашли на месту догађаја. Због тога је потребно након доласка на место догађаја, по могућности што пре извршити проверу ширег круга места догађаја и извршити контрадиверзиону заштиту места догађаја. Приликом вршења увиђаја потребно је посебну пажњу обратити на одређивање центра експлозије и проналаска делова експлозивних направа, како би се ефикасније реконструисао сам терористички напад и прикупио довољан број почетних сазнања за ефикасно вођење криминалистичке истраге.

Други сегмент криминалистичких истрага терористичког напада огледа се у предузимању мера проналаска и хватања извршилаца. Основни циљ је да се спречи бекство терориста. Из тог разлога потребно је хитно предузети мере блокаде ширег простора, али и границе земље у којој се десио терористички напад. Потребно је вршити појачану контролу кретања лица и возила, са посебним акцентом на аутобуске и железничке станице и аеродроме. Специфичност трагања за терористима се огледа у њиховој спремности да пружају оружани отпор, па чак и спремности на самоубилачке нападе. Због тога је приликом потраге за извршиоцима терористичких аката неопходан висок степен опрезности.

Након предузетих наведених мера, или ако то могућности дозвољавају, паралелно са предузимањем наведених мера, неопходно је усмерити криминалистичку активност ка идентификацији извршиоца терористичког напада. У пракси се често дешава да саме терористичке организације, након неког времена, преузму одговорност за одређени терористички напад. Међутим, и поред тога треба радити на проналаску извршиоца.

С обзиром да су мете терориста углавном јавна места на којима се окупља већи број грађана, оваква места су најчешће покривена видео надзором, на основу којег се након прегледа видео снимка може утврдити начин реализације терористичког напада, али и правац у којем су се терористи удаљили. До значајних информација о потенцијалним извршиоцима може се доћи и на основу анализе мобилне комуникације. У случајевима самоубилачких терористичких напада, потребно је трагати за деловима тела терористе самоубице са циљем утврђивања његовог идентитета.

На основу утврђеног идентитета извршиоца може се доћи до значајних сазнања која се односе на његов ранији живот, његове контакте, политичку и верску припадност и сл., а што може помоћи у откривању других потенцијалних терориста. Погрешно је схватање да у случајевима самоубилачког тероризма нападе врше само терористи самоубице. Наиме, поред бомбаша самоубице, у припреми, па и самој реализацији дела учествује већи број терориста који планирају напад, доводе бомбаша самоубицу на место догађаја, надгледају га са безбедне удаљености и сл.

Због свега наведеног потребно је криминалистичке истраге терористичких напада предузимати врло темељно и свеобухватно, како би се открили извршиоци, организација терористичких група, лица која су врбовала чланове, а све са основним циљем да се спрече нови напади и заштити живот и безбедност становништва.

ДРУГИ ДЕО

1. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ

1.1. Појам организованог криминалитета у теорији

С обзиром на тему рада, потребно је објаснити и појам и карактеристике организованог криминалитета који, уз тероризам, представља најозбиљнију безбедносну претњу савременог доба.

Организовани криминалитет представља негативну друштвену појаву која се испољава готово у свим земљама, али и поред тога не постоји његова јединствена дефиниција. Међутим, то што не постоји јединствена дефиниција, не значи да се ова област недовољно изучава. Напротив, у научној теорији постоји велики број дефиниција организованог криминалитета што указује на значај и потребу изучавања и супротстављања овом облику криминалне активности, али са друге стране указује на немогућност усаглашавања шта све обухвата наведени појам. С обзиром да организовани криминалитет представља веома комплексну негативну друштвену појаву потребно је уложити посебан напор приликом његовог проучавања и дефинисања како би се овај вид противправног понашања суштински раздвојио од других сличних феномена.

За професора М. Бошковића организовани криминалитет се може дефинисати у ширем и ужем смислу. Тако према ширем схватању, организовани криминалитет представља облик криминалног деловања којег одликује организовани приступ у вршењу кривичних дела, са циљем прибављања противправне имовинске користи, док у ужем смислу он представља такође облик криминалног деловања, али код којег су успостављене везе између шефова криминалних организација и појединаца из структуре државне власти.⁷³

Према професору Ђ. Игњатовићу организовани криминалитет представља врсту имовинског криминалитета кога карактерише постојање криминалне организације која обавља континуирану привредну делатност, користећи при томе насиље и корупцију носилаца власти. За њега дефиниција организованог криминалитета може се поделити на ужу и ширу. У ширем смислу, организовани криминалитет постоји када криминалне делатности обавља група људи. Према ужем схватању, за постојање организованог

⁷³ М. Бошковић, Организовани криминалитет, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 7

криминалитета потребно је да, поред постојања групе људи који врше криминалну делатност, постоје и следећи услови: јасна подела посла између чланова у оквиру криминалне организације, постојање континуиране делатности са циљем стицања профита, коришћење насиља и застрашивања, успостављање веза са органима власти ради избегавања кривичног гоњења.⁷⁴

Професорка Константиновић-Вилић, професорка Николић Ристановић и професорка Костић сматрају да је организовани криминалитет најопаснији, најмање познат и недовољно научно изучен облик испољавања професионалног криминалитета.⁷⁵

Професор Стојановић дефинише организовани криминалитет као „структуру која обухвата друге форме криминалитета или искоришћава различите секторе и сфере илегалне економије, инфилтрирајући се у привредни, па и у политичко-административни свет“.⁷⁶

1.2. Карактеристике организованог криминалитета

Да би се боље разумео феномен организованог криминалитета и његова суштина, неопходно је одредити његове основне карактеристике. Комитет за организовани криминалитет међународног удружења шефова полиције (International Association of Chiefs of Police – IAPC) је дефинисао основне карактеристике организованог криминалитета:

1. структурна организација,
2. континуирано прибављање профита,
3. монопол и
4. имунитет.

За професора Шкулића, организовани криминалитет одликују следеће карактеристике:

- постојање криминалне организације,
- имовинска мотивисаност,
- специфичност структуре,
- ексклузивитет чланства,

⁷⁴ Ђ. Игњатовић, Организовани криминалитет-други део, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 25

⁷⁵ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, Криминологија, Ниш, 2009, стр. 194

⁷⁶ З. Стојановић, Организоване форме криминалитета, Безбедност и друштвена самозаштита, бр. 5/90, Београд, стр. 62-63

- специфичност метода деловања,
- инфилтрација у легалне економске токове и
- повезаност са структурама државне власти.⁷⁷

У Националној стратегији за борбу против организованог криминалитета⁷⁸ наводе се следеће карактеристике организованог криминалитета:

- сваки члан криминалне организације има јасно одређену улогу у организацији,
- делатност криминалне организације се планира на дужи временски период,
- делатност криминалне организације обухвата примену стриктне дисциплине, као и одређена правила унутрашње контроле,
- делатност криминалне организације се простире и на међународном нивоу,
- наведену делатност карактерише примена насиља и застрашивања,
- настојање да се прикрије илегално стечени профит и криминална активност коришћењем привредне и пословне структуре, односно вршењем кривичних дела прање новца и утаје пореза и
- утицај на носиоце политичке власти, средства јавног информисања и на друге важне друштвене и економске чиниоце.⁷⁹

Битна обележја организованог криминалитета су и:

- специјализација и подела рада,
- професионално, планско вршење кривичних дела,
- организација трајног карактера,
- употреба разноврсних видова насиља,
- сопствени систем санкционисања,
- утицај на органе државне власти и
- коришћење коруптивних метода.⁸⁰

Из наведеног се могу издвојити следеће карактеристике организованог криминалитета:

- постојање криминалне организације,
- имовинска мотивисаност,
- специфична организациона структура,

⁷⁷ М Шкулић, Основна феноменолошка обележја организованог криминалитета, Ревизија за безбедност бр. 10/08, стр. 23

⁷⁸ Службени гласник РС, бр. 23/09

⁷⁹ Национална стратегија за борбу против организованог криминалитета, Службени гласник РС, бр. 23/2009

⁸⁰ М Шкулић, *op. cit.*, стр. 23

- специјализација вршења кривичних дела,
- разноликост појавних облика,
- тржишна оријентација,
- континуитет у деловању,
- употреба криминалних метода у легалном пословању,
- повезаност са структурама државне власти и
- прикривеност деловања.

2. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Да би се побољшала ефикасност и ефективност супротстављања организованом криминалитету, потребно је да постоје јасне дефиниције, односно критеријуми разликовања организованог криминалитета од других сличних облика криминалног деловања. На међународном плану дефинисање организованог криминалитета се одвија у два правца. Први се односи на навођење услова који треба да буду испуњени да би се дело сматрало активношћу организованог криминалитета, док се други правац односи на подвођење криминалних делатности под злочиначко удруживање. С обзиром да организовани криминалитет не познаје државне границе, од великог је значаја стварање међународних правних аката који се односе на борбу против организованог криминалитета.

Значајан допринос супротстављању овом облику друштвено штетног понашања дала је Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета. Основна сврха ове Конвенције је да се унапреди сарадња у погледу спречавања и борбе против транснационалног организованог криминалитета.⁸¹ У тексту Конвенције се не може наћи прецизна дефиниција организованог криминалитета, већ само дефиниције појмова: група за организовани криминал, организована група и, између осталог, дефиниција тешког злочина. Тако према члану 2. став 1. наведене Конвенције групу за организовани криминалитет чини група од три или више лица, која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу вршења једног или више тешких злочина или кривичних дела, а са крајњим циљем стицања материјалне или друге користи.

У наведеној дефиницији се, између осталог, помиње и тежак злочин. Он представља радњу која чини кривично дело кажњиво казном лишења слободе у трајању

⁸¹ Службени лист СРЈ-Међународни уговори, бр. 6/01

од најмање четири године или неком тежом казном. Са друге стране, организована група се дефинише као група која није случајно формирана ради непосредног извршења кривичног дела, при том чланови ове групе не морају имати формално одређене улоге, а група као таква не мора имати континуитет чланства или развијену структуру. С обзиром на сам назив Конвенције, логично је да се њоме дефинише и појам транснационалног организованог криминала.

У члану 3. наведене Конвенције, прописано је да је кривично дело по природи транснационално ако је:

- учињено у неколико држава,
- учињено у једној држави, али је већи део припрема, планирања и руковођења или контроле обављен у другој држави,
- учињено у једној држави, али је у њега укључена група за организовани криминал која се бави криминалним активностима у неколико држава и
- учињено у једној држави, али су битне последице наступиле у другој држави.

Уз Конвенцију су усвојена и три протокола: 1) Протокол о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама и децом, 2) Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом и 3) Протокол против незаконите производње и трговине ватреним оружјем, његовим деловима и муницијом.

3. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Када је реч о нормативном одређивању појма организованог криминалитета у нашем законодавству, потребно је рећи да је његово дефинисање уређено у више законских текстова. То су: Кривични законик⁸², Законик о кривичном поступку⁸³ и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела.⁸⁴

⁸² Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр, 107/05 - испр, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16

⁸³ Службени гласник РС, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14

⁸⁴ Службени гласник РС, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 - др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 – др. закон, 101/11 – др. закон и 32/13

3.1. Организовани криминалитет у Кривичном закону

Кривичним Законом, тачније чланом 346. прописано је кривично дело удруживање ради вршења кривичних дела. Кривично дело се састоји у организовању групе за вршење кривичних дела или организовању криминалне групе или у постајању припадником такве групе.⁸⁵

Објект заштите представља правни поредак које може бити нарушен или угрожен организованим и групним вршењем кривичних дела.⁸⁶

Прописана су два облика овог кривичног дела: 1) организовање групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела и 2) постајање припадником групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела.

Први облик представља организовање групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела за које се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна. Радња извршења овог облика дела представља организовање више лица, односно „проналажење, анимирање, придобијање и повезивање више лица, на већем простору или у ширем обиму на бази злочиначког плана за вршење одређених кривичних дела за које је законом прописана казна затвора од три године или тежа казна“.⁸⁷ За постојања дела ирелевантно је да ли је неко од планираних дела покушано или извршено, већ дело постоји самим моментом стварања криминалне групе или организоване криминалне групе.

У члану 112. став 35. КЗ прописано је да организовану криминалну групу чине „три или више лица, која постоје одређено време и делују споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске и друге користи“.

Извршилац може бити свако лице, а што се тиче субјективног елемента неопходан је умишљај.

Прописана казна за организатора групе је од шест месеци до пет година затвора, а за организатора организоване криминалне групе казна затвора од једне до осам година, ако за такво организовање законом није предвиђена тежа казна. Такође, прописан је лакши облик које постоји у случају да организатор групе или организоване

⁸⁵В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2010, стр. 227-228

⁸⁶Д. Јовашевић, Кривично право-посебни део, *op. cit.*, стр. 273

⁸⁷*ibid.*, стр. 274-275

криминалне групе откривањем групе или на други начин спречи извршење кривичних дела ради чијег вршења је група и организована. У том случају је предвиђена је казна затвора до три године, али и могућност ослобођења од казне.

Други облик дела постоји у случају да неко лице постане припадник групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела за које се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна.

Радња извршења огледа се у постојању припадником групе. Дело је свршено самим чином постојања припадником групе за вршење планираних кривичних дела, без обзира да ли су та дела покушана или извршена.

Извршилац може бити свако лице, с тим да је као облик кривице потребан умишљај.

Прописана је казна затвора за припадника групе од три месеца до три године, а за припадника организоване криминалне групе казна затвора од шест месеци до пет година.

Као и код првог облика дела. прописан је блажи облик дела који постоји у случају да припадник групе или организоване криминалне групе открије групу пре него што је у њеном саставу и за њу учинио кривично дело ради чијег вршења је група организована. За овај облик је прописана казна затвора до једне године или новчана казна, али и могућност ослобођења од казне.

Тежи облик дела постоји у случају да је група или организована криминална група организована ради вршења кривичних дела за које се може изрећи казна затвора од двадесет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година.

За овај облик, за организатора групе или организоване криминалне групе, прописана је казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година, док је за припадника групе или организоване криминалне групе прописан казна затвора од шест месеци до пет година.⁸⁸

Кривичним закоником прописан су и кривична дела која добијају тежи облик у случају када су извршена од стране групе лица или од стране организоване криминалне групе. То су следећа кривична дела: 1) отмица (чл. 134. ст. 5 КЗ), 2) тешка крађа (чл. 204. ст. 4 КЗ), 3) разбојничка крађа (чл. 205. ст. 4), 4) разбојништво (чл. 206. ст. 3. КЗ), 5) изнуда (чл. 214. ст. 5. КЗ), 6) уцена (чл. 215. ст. 5. КЗ), 7) удруживање ради

⁸⁸ *ibid.*, стр. 275

противуставне делатности (чл. 319. КЗ) и 8) организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина (чл. 375. КЗ).⁸⁹

3.2. Организовани криминалитет у Законику о кривичном поступку

Закоником о кривичном поступку⁹⁰, тачније у првој глави под називом „Основне одредбе“ у члану 2. прописано је да организовани криминалитет представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. Такође, у истом члану је прописано да организована криминална група представља групу од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је потписана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног и посредног стицања финансијске и друге користи.

За кривична дела у којима поступа тужилаштво посебне надлежности Законик предвиђа посебан начин откривања и доказивања.

У глави седам Закоником о кривичном поступку Републике Србије под називом „Докази“ дефинисане се следеће посебне доказне радње:

- тајни надзор комуникација (члан 166.),
- тајно праћење и снимање (члан 171.),
- симуловани послови (члан 174.),
- рачунарско претраживање података (члан 178.),
- контролисана испорука (члан 181.) и
- прикривени иследник (члан 183.).

Услов за примену посебних доказних радњи јесте постојање основа сумње да је лице учинило кривично дело организованог криминала или друго кривично дело изричито прописано законом, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано (члан 161. став 1. ЗКП-а). Такође, „посебне доказне радње се изузетно могу применити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема извршење кривичног дела из става 1. овог члана, а околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност“ (члан 161. став 2. ЗКП-а).

⁸⁹ Д. Јовашевић, Организовани криминалитет-кривичноправни аспекти, Ниш, 2012, стр. 29

⁹⁰ Службени гласник РС, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14

3.3. Организовани криминалитет у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала ступио је на снагу 2002. године и последњи пут је измењен 2013. године од када носи назив Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела⁹¹. Овим законом су предвиђени посебни органи за откривање, гоњење и суђење учинилаца таксативно наведених кривичних дела.

У првој глави под називом „Уводне одредбе“ (члан 3.) дефинисано је да организовани криминалитет на исти начин као и у Кривичном законнику и у Законнику о кривичном поступку, односно дефинисано је да организовани криминалитет представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника.

Овим законом је дефинисано да су државни органи који су надлежни за сузбијање организованог криминалитета следећи: Тужилаштво за организовани криминалитет, Служба за сузбијање организованог криминалитета (у оквиру МУП-а), посебна одељења надлежних судова (Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминалитет и Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминалитет) и посебна притворска јединица (У Окружном затвору у Београду).

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције⁹² уређује се „образовање, организација, надлежност и овлашћења државних органа и посебних јединица државних органа, ради откривања, кривичног гоњења и суђења“ за таксативно наведена кривична дела, међу којима је и кривично дело организованог криминалитета.

У складу са наведеним законом, државни органи који су надлежни за процесуирање кривичног дела организованог криминалитета су следећи: 1) Тужилаштво за организовани криминалитет, 2) Министарство унутрашњих послова (организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминалитета), 3) Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминалитет, 4) Посебно одељење

⁹¹ Службени гласник РС, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 - др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 – др. закон, 101/11 – др. закон и 32/13

⁹² Службени гласник РС, бр. 94/16

Апелационог суда у Београду за организовани криминалитет, 5) Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду.

3.4. Организовани криминалитет у Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела

Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела⁹³ таксативно су набројана кривична дела на која се овај закон односи, између којих је и кривично дело организованог криминалитета.

У другој глави под називом „Надлежни органи“ у члану 5. утврђено је да су надлежни органи за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела следећи: 1) јавни тужилац, 2) суд, 3) организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и 4) Дирекција за управљање одузетом имовином.

Наведеним законом, у члану 23. прописан је услов када јавни тужилац може поднети захтев суду за привремено одузимање имовине, односно „када постоји вероватноћа да би касније одузимање имовине проистекле из кривичног дела било отежано или онемогућено“. Такође, остављена је и могућност да уколико постоји вероватноћа да ће власник располагати имовином проистеклом из кривичног дела пре него што суд одлучи о захтеву јави тужилац ће донети наредбу о забрани располагања имовином и о привременом одузимању покретне имовине.

У члану 25. наведеног закона одређени су услови за привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела и то: 1) да постоје основи сумње да је физичко или правно лице извршило таксативно наведено кривично дело, 2) да постоје основи сумње да је имовина власника проистекла из кривичног дела, 3) да вредност имовине која је проистекла из кривичног дела прелази износ од милион и петсто хиљада динара и 4) да постоје разлози који оправдавају потребу за привременим одузимањем.

Када је реч о трајном одузимању имовине проистекле из кривичног дела, наведеним законом у члану 38. прописано је да јавни тужилац подноси суду захтев за трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела у року од шест месеци од дана достављања правноснажне пресуде којом је утврђено да је учињено неко од таксативно наведених кривичних дела. Одлуку о трајном одузимању имовине проистекле из

⁹³ Службени гласник РС, бр. 32/13 и 94/16

кривичног дела доноси суд на главом рочишту, на које позива јавног тужиоца, власника имовине, његовог пуномоћника и по потреби и друга лица.

Из свега наведеног уочава се да је у законодавству Републике Србије⁹⁴ појам организованог криминала јединствено одређен и представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. Тако се под организованом криминалном групом подразумева група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

4. ДЕЛАТНОСТ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Организовани криминалитет као негативна друштвена појава испољава се у различитим формама организованог криминалног деловања. У том контексту организовани криминалитет се испољава у областима привредног-финансијског сектора, али и у другим областима друштвеног живота. Основна карактеристика савремених криминалних организација, поред профитне оријентисаности, јесте и комбиновање криминалних метода са методама рада савремених пословних организација.⁹⁵

Манифестовање организованог криминалитета најуопштеније може се поделити у две групе. То су:⁹⁶

1. кривично дело чини организовање криминалне групе и
2. кривична дела која врше чланови организоване криминалне групе.

Када се говори о кривичном делу организовања криминалне групе, ту треба разликовати две ситуације. Прва ситуација постоји када се врши организовање криминалне групе, где том приликом одговара организатор, док је у другом случају реч о приступању и деловању у оквиру злочиначког удружења, где том приликом кривичну одговорност сnose сви чланови криминалног удружења самим приступањем таквом удружењу ради вршења кривичних дела.

Кривична дела која врше чланови организоване криминалне групе се примарно односе на стицање профита и ова група кривичних дела је доминантна. У њу

⁹⁴ Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела

⁹⁵Г. Бошковић, Организовани криминал, *op. cit.*, стр. 28

⁹⁶ М. Шкулић, Организовани криминалитет, Досије, Београд, 2003, стр. 46

спадају кривична дела чијим извршењем се стиче имовинска корист, па се тако као основне делатности организованих криминалних група могу навести: производња и кријумчарење опојних дрога, кријумчарење оружја, миграната, егзотичних животиња, организовање проституције, трговина људима итд. Ова врста криминалне делатности се назива још и криминал првог „прстена“ или „кримибизнис“.

Чланови организоване криминалне групе могу вршити и друга кривична дела чији је циљ онемогућавање кривичног гоњења, али и стварање услова за несметано вршење криминалних активности. Кривична дела која се врше са циљем омогућавања несметаног обављања криминалних делатности су: застрашивање, уцене, убиства сведока, припадника конкурентских група, фалсификовање исправа и сл. У литератури се може наићи и на назив криминал другог „прстена“ или „инструментални криминал“, с обзиром да вршење ових кривичних дела има помоћну, односно инструменталну улогу.

Делатност организованих криминалних група која је усмерена на спречавање кривичног прогона односи се на вршење кривичних дела: корупција, прање новца, утаја пореза итд. Они чине криминал трећег „прстена“ или „криминал прања криминала“.

Криминал четвртог „прстена“ или „коллатерални криминал“ представљају кривична дела која чланови криминалне групе врше, а која нису у вези са примарном делатношћу групе (незаконито набављање и ношење оружја, насилничко понашање, силовање и сл.).⁹⁷

5. СТРУКТУРА ДЕЛОВАЊА ОРГАНИЗОВАНИХ КРИМИНАЛНИХ ГРУПА

Да би се омогућила ефикаснија борба против организованог криминалитета, од кључне је важности да се разуме начин организовања, деловање и понашање организованих криминалних група.

Друштвене промене које се односе на слободу кретања људи, робе и капитала, као и технолошки развој условиле су промену структурирања криминалног организовања. Поред профита, односно финансијске моћи организованих криминалних група, као њихови циљеви деловања појављују се и жеља за успостављање политичких позиција, позиција у привредно-финансијском пословању, али и утицај на државу,

⁹⁷С. Мијалковић, Национална безбедност, Београд, 2011, стр. 202

односно обликовање политике и функције државе, а ради спречавања кривичног прогона и остваривања криминалних циљева.

Једна од основних карактеристика организованог криминалитета је и веза са политичком и економском елитом. Наиме, организовани криминалитет тежи инфилтрацији у легалне економске токове са циљем прикривања нелегално стеченог профита и криминалне делатности. Управо због наведеног, организованом криминалитету је потребна помоћ представника државне власти.

Традиционална форма организовања криминалних група заснивала се на строгој хијерархији и подели дужности. Овакав тип организације може се представити пирамидалном структуром, где је на врху пирамиде шеф који доноси све одлуке, затим заменик који представља везу између шефа и остатка организације, а на најнижем нивоу су непосредни извршиоци. Типичан пример оваквог вида организовања представља италијанска Мафија. На челу организације је газда (итал. *saro*), затим следи његов саветник (итал. *consigliere*) који му помаже у доношењу одлука. Најчешће се ради о члану који добро познаје право дате државе и није директно укључен у криминалне активности.

На хијерархијској лествици одмах испод шефа се налази његов заменик (итал. *sottosaro*) који преноси наредбе. Заменик преноси наредбе само до следећег хијерархијског нивоа, односно до поручника (итал. *saroregima*) под чијим је надзором одређен број „војника“ који представљају непосредне извршиоце кривичних дела. Сврха пирамидалног облика организовања јесте заштита целокупне организације, а пре свега вође, односно шефа. Довољно је да у случају опасности од кривичног гоњења, једна члан организације „нестане“, одмах се прекида веза криминалних делатности са налогодавцем, односно са шефом криминалне организације.

Са савременим друштвеним променама дошло је и до промене структурирања организованог криминалног деловања. Данас је структура криминалних организација веома слична начину организовања пословних корпорација.

Према истраживању Центра за међународну превенцију криминала Уједињених нација постоји пет модела организовања криминалних група⁹⁸:

1. Стандардна хијерархија-представља најчешћи начин криминалног организовања кога карактерише постојање самосталног вође, посебан ланац командовања и јасно дефинисана подела улога,

⁹⁸Типологија криминала наведена је према: Г. Бошковић, Организовани криминал, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 51

2. Регионална хијерархија-заснива се на постојању једне централне организације која руководи регионалним организацијама. Има сличне карактеристике као и стандардна хијерархија (дефинисане улоге унутар групе, јединствени ланац командовања, унутрашња дисциплина), али се од ње разликује по томе што постоји одређен ниво самосталности регионалних организација (које су под контролом центра) да делују на одређеним географском региону,
3. Групна хијерархија-састоји се од одређеног броја организованих криминалних група које послују под вођством централног управљачког тела. Групна хијерархија углавном настаје ради регулисања односа између већег броја организованих криминалних група, а временом сам начин оваквог организовања поприма сопствени идентитет,
4. Језгровита хијерархија-представља постојање једне структуриране мање групе око које се налази мрежа сарадника. То језгро чине мање групе, најчешће до двадесет чланова који су међусобно повезани. Поред те мање групе постоји већи број придружених чланова који су међусобно слабије повезани и
5. Криминална мрежа-коју карактерише висока прилагодљивост и чланство појединаца са различитим вештинама који се ангажују ради извршавања одређених криминалних радњи. Везе између припадника ове групе се односе на остваривање криминалног циља, а мање су засноване на социјалној и етничкој повезаности.

6. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛИТЕТУ

Да би супротстављање организованом криминалитету било ефикасно неопходно је створити ширу слику и имати свеобухватан приступ који подразумева посматрање извршених кривичних дела у широј просторној и временској целини.

У нашем законодавству полазну тачку у борби против организованог криминалитета представља Национална стратегија за борбу против организованог криминала⁹⁹. У овом документу се наводи да је потребно створити националне капацитете и потенцијале који би допринели ефикаснијој борби против свих облика организованог криминалитета, с тим да се посебно истиче борба против корупције и утицаја организованог криминалитета на носиоце државне власти. Националном стратегијом за борбу против организованог криминала, између осталог, се прописује:

⁹⁹ Службени гласник РС, бр. 23/09

мисија, визија и циљеви борбе против организованог криминалитета, институције, средства и капацитети за борбу против организованог криминалитета и мере које је потребно предузети.

Мисија која је дефинисана Националном стратегијом за борбу против организованог криминала јесте успостављање ефикасне борбе против организованог криминалитета уз помоћ свих расположивих капацитета, успостављања сарадње са државама у региону и међународним организацијама, као и развијање савремених законских оквира, институција и капацитета. Визија се огледа у томе да Република Србија постане држава са најразвијенијим системом и најбољим резултатима у борби против организованог криминалитета, са тежњом ка његовом потпуном елиминисању.

Основни циљеви Стратегије су:

1. „развијање проактивног приступа у борби против организованог криминалитета,
2. повећање ефикасности у борби против организованог криминалитета одговарајућом применом превентивног и репресивног деловања, као и одузимање имовине проистекле извршењем кривичног дела,
3. хармонизација националног законодавства са међународним стандардима у области борбе против организованог криминалитета,
4. јачање капацитета (људских и материјално-техничких) свих државних органа који учествују у борби против организованог криминалитета,
5. јачање сарадње на националном, регионалном и међународном нивоу и
6. јачање сарадње између државних органа, приватног сектора и цивилног друштва“.

У складу са Стратегијом кључну улогу у борби против организованог криминалитета имају: Министарство унутрашњих послова (с тим да се посебан акценат ставља на Службу за борбу против организованог криминала), Безбедносно-информативна агенција, Војнобезбедносна агенција, Министарство правде (посебна одељења судова и посебно одељење тужилаштва надлежни за поступање у случајевима организованог криминала) и Министарство финансија (посебно место припада Управи за спречавање прања новца, Пореској управи и Управи царине).

Од великог значаја за сузбијање организованог криминалитета је примена криминалистичко-обавештајне аналитике која омогућава креирање континуиране политике супротстављања организованом криминалитету¹⁰⁰. Ова анализа обухвата низ

¹⁰⁰Г. Бошковић Г., Организовани криминал, *ibid.*, стр. 175

средстава почев од анализе структуре криминалне организације, преко анализе функционисања и процеса који се одвијају унутар криминалне организације, па све до конкретних анализа телефонске комуникације и дијаграма хронологије догађаја.

Када се говори о криминалистичким истрагама организованог криминалитета неопходно је споменути и посебне доказне радње. За расветљавање тешких облика криминала, као што је организовани криминалитет није довољна употреба само конвенционалних доказних средстава. Савремени криминалитет изискује адекватну државну реакцију.

Закоником о кривичном поступку Републике Србије у глави седам под називом „Докази“ дефинисане се следеће посебне доказне радње:

- тајни надзор комуникација,
- тајно праћење и снимање,
- симуловани послови,
- рачунарско претраживање података,
- контролисана испорука и
- прикривени иследник.

Услов за примену посебних доказних радњи јесте постојање основа сумње да је лице учинило кривично дело организованог криминала или друго кривично дело изричито прописано законом¹⁰¹, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано (члан 161. став 1. ЗКП-а). Такође, „посебне доказне радње се изузетно могу применити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема извршење кривичног дела из става 1. овог члана, а околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност“ (члан 161. став 2. ЗКП-а). То су следеће доказне радње:

- 1) Тајни надзор комуникација се одређује у случају када су испуњени општи услови који су заједнички за све посебне доказне радње. Посебну доказну радњу тајног надзора комуникација наређује суд, односно судија за претходни поступак на образложени предлог јавног тужиоца. Тајни надзор комуникација може трајати најдуже три месеца, а уколико постоји неопходност даљег прикупљања доказа, може се продужити за још три месеца. Изузетно, за кривична дела за које је надлежно Тужилаштво за организовани криминал,

¹⁰¹ Ова кривична дела прописана су чланом 162. Законика о кривичном поступку

односно Тужилаштво за ратне злочине ова посебна доказна радња може се продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. На основу свега наведеног јасно је да посебна доказна радња тајног надзора комуникација може трајати укупно годину дана.

- 2) Тајно праћење и снимање се одређује када су испуњени општи услови који су заједнички за све посебне доказне радње. Ову меру, на образложени предлог јавног тужиоца, одређује суд ради: „1) откривања контакта или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен или у просторијама, осим у стану и 2) утврђивања истоветности лица и лоцирања лица или ствари“ (члан 171. ЗКП-а). Наведена места и просторије, односно превозна средства, могу бити предмет тајног надзора и праћења ако постоји вероватноћа да ће осумњичени бити присутан на тим местима или у тим просторијама или да користи та превозна средства. Ова посебна доказна радња може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се продужити највише за три месеца. Изузетак од овог временског ограничења постоји у случају када се ради о кривичним делима у којима поступа јавно тужилаштво посебне надлежности и тада се мера тајног праћења и снимања може продужити још највише два пута у трајању од по три месеца.
- 3) Симуловани послови представљају посебну доказну радњу која се може применити када су испуњени општи услови за примену посебних доказних радњи. „На образложени предлог јавног тужиоца суд може одредити: 1) симуловану куповину, продају или пружање пословних услуга и 2) симуловано давање или примање мита“ (члан 174. ЗКП-а). Ова посебна доказна радња може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се продужити највише за три месеца. Изузетно, мера симулованих послова се може продужити још највише два пута у трајању од по три месеца у случају када се ради о кривичним делима у којима поступа јавно тужилаштво посебне надлежности.
- 4) Рачунарско претраживање података одређује суд на образложени предлог јавног тужиоца, с тим да је потребно да су испуњени општи услови за примену посебних доказних радњи. Ова посебна доказна радња обухвата „рачунарско претраживање већ обрађених личних и других података и њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело“ (члан 178. ЗКП-а). Временски рок у коме се може примењивати је три месеца, а због неопходности

даљег прикупљања доказа може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца.

- 5) Контролисана испорука представља посебну доказну радњу. „Ако су испуњени услови из члана 161. ст. 1. и 2. овог законика, Републички јавни тужилац, односно јавни тужилац посебне надлежности може ради прикупљања доказа за поступак и откривање осумњичених одредити контролисану испоруку којом се дозвољава да, уз знање и под надзором надлежних органа, незаконите или сумњиве пошиљке: 1) буду испоручене у оквиру територије Републике Србије и 2) уђу, пређу или изађу са територије Републике Србије“ (члан 181. став 1. ЗКП-а).
- 6) Прикривени иследник представља посебну доказну радњу која се може применити у случајевима када су испуњени општи услови за примену посебних доказних радњи, с тим да се посебно наглашава начело супсидијарности. „На образложени предлог јавног тужиоца суд може одредити ангажовање прикривеног иследника ако се коришћењем других посебних доказних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или да би њихово прикупљање било знатно отежано“ (члан 183. ЗКП-а). Прикривени иследник се може ангажовати најдуже годину дана, с тим да на образложен предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак може продужити трајање посебне доказне радње за најдуже шест месеци.

Принципи на којима се мора заснивати примена посебне доказне радње су: законитост, супсидијарност, сразмерност, као и принцип судског надзора.

С обзиром да се применом ових мера дубље задире у основна права и слободе грађана, поставља се питање који су то законски основи којима се допушта примена посебних доказних радњи у расветљавању посебних кривичних дела. Наиме, постоје два законска основа. Први од њих је тај што се ове радње примењују за доказивање кривичних дела поводом којих поступа Тужилаштво за организовани криминал, односно за кривична дела организованог криминала. Други законски основ се односи на случај када се ради о откривању и доказивању изузетно тешких кривичних дела (таксативно набројана у члану 162.), а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Изузетно, посебне доказне радње могу се применити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од наведених кривичних дела, а околности случаја указују да се

кривично дело на други начин не би могло открити, спречити или доказати или да би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност.¹⁰²

У члану 2. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела¹⁰³ таксативно су набројана кривична дела у на која се примењују одредбе овог закона, где се између осталих наводи и кривично дело организовани криминал. Чланом 22. овог закона прописано је предузимање финансијске истраге у случају када постоје основи сумње да власник поседује знатну имовину проистеклу из кривичног дела. Такође, овим законом је прописано: 1) привремено одузимање („Када постоји вероватноћа да би касније одузимање имовине проистекле из кривичног дела било отежано или онемогућено“ члан 23.) и 2) трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела („Јавни тужилац подноси захтев за трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела у року од шест месеци од дана достављања правоснажне пресуде којом је утврђено да је учињено кривично дело из члана 2. овог закона“ (члан 38.).

¹⁰² Законик о кривичном поступку, Службени гласник РС, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14

¹⁰³ Службени гласник РС, бр. 32/13 и 94/16

ТРЕЋИ ДЕО

1. ОДНОС ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Из свега што је у досадашњем раду наведено, јасно се закључује да тероризам и организовани криминалитет представљају доминантне претње безбедности. Посебно забрињавају ситуације у којима долази до међусобног прожимања и сарадње између ове две безбедносно-угрожавајуће појаве.

Тероризам и организовани криминалитет имају одређене сличне карактеристике, али и елементе који их несумњиво раздвајају. У даљем раду најпре ће бити разматране њихове сличности, а након тога и разлике.

2. СЛИЧНОСТИ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Тероризам и организовани криминалитет представљају две безбедносне претње међународног карактера између којих постоји јасна линија раздвајања, али које, и поред тога, имају одређене сличности које могу довести до потешкоћа у одређивању о којој се конкретној појави ради.

На почетку треба рећи да тероризам и организовани криминалитет представљају друштвено неприхватљив облик понашања тј. и у првом и у другом случају се ради о кривичним делима са највећим степеном опасности по државу, али и по међународну заједницу. Такође, тероризам и организовани криминалитет су прописани у многобројним међународним документима са циљем изградње правних механизма који би омогућили ефикасно спречавање и кажњавање ових безбедносно-угрожавајућих појава.

Постојање одређене криминалне организације са јасно дефинисаним улогама је следећа заједничка карактеристика. Терористи ретко делују самостално, већ су углавном то велике, добро координисане организације у којима се терористички акти планирају и извршавају. Исти је случај и са организованим криминалитетом, који суштински почива на доброј организацији, повезаности и подели улога унутар организације.

Тероризам и организовани криминалитет не познају државне границе, тј. представљају феномене који имају транснационални карактер. Висок степен организованости, тајности, планирања и континуираног деловања представљају

карактеристике које су својствене како тероризму, тако и организованом криминалитету. Поред наведеног потребно је нагласити да терористичке групе и припадници организованог криминалитета у свом деловању примењују насиље и застрашивање. Међутим, врста, усмереност и интензитет тог насиља је оно што их разликује.

Тероризам и организовани криминалитет представљају трајне појаве. Оно што им је такође слично јесте и континуитет постојања, односно ради се о појавама које нису тренутног карактера, већ континуирано постоје и делују одређени временски период.

Тероризам и организовани криминалитет често имају заједничке области деловања, као што су: кријумчарење оружја, наркотика, људи, фалсификовање исправа, отмице, убиства и сл.

Савремени тероризам и организовани криминалитет карактерише огромна финансијска моћ која је често већа и од финансијске моћи појединих држава. Такође могући су случајеви у којима терористи прибегавају организованом криминалитету (најчешће да би стекли профит који је неопходан за вршење терористичких напада), док са друге стране организовани криминалитет прибегава вршењу терористичких аката (нпр. због промене структуре државне власти која не одговара организованој криминалној групи).

3. РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Када се говори о разликама између тероризма и организованог криминалитета, као полазну и основну карактеристику можемо навести мотив деловања. Наиме, организовани криминалитет представља имовинску, односно профитно оријентисану криминалну делатност, док са друге стране, тероризам представља вид политичког насиља. Управо је мотив кључна линија дистинкције ове две криминалне појаве.

Мотиви терориста су увек политичко-идеолошке природе, док је основни мотив организованих криминалних група остваривање профита.

Следећа особина по којој се међусобно разликује деловање терористичких група и организованих криминалних група јесте однос према држави, односно државној власти. Припадници организованих криминалних група настоје да се инфилтрирају

међу носиоце државне власти, односно да придобију носиоце државне власти користећи се корупцијом и селективном употребом силе.

За разлику од организованог криминалитета, тероризам или боље речено терористи настоје да доведу до промене власти, уставног поретка, а често настоје и да промене постојеће државне границе.

Може се рећи да је употреба силе оно што је заједничко за ове две појаве. Међутим интензитет, начин и циљ употребе силе је оно што их разликује. Припадници организованих криминалних група примењују селективно насиље које је усмерено на појединце, али истовремено они користе и ненасилне методе, начине пословања који су карактеристични за привредно-финансијске субјекте. Употреба насиља терориста се у многоме разликује од силе коју примењују чланови организоване криминалне групе. Дешава се да терористи примењују селективно насиље које је углавном усмерено на појединачне носиоце државне власти (атентати, отмице и сл.), али много чешће примењују неселективно насиље усмерено према недужним лицима.

Резултат напред наведеног је да су последице тероризма знатно видљивије у јавности. Медијски сензационализам је један од битних циљева терориста, с обзиром да на тај начин добијају пуну пажњу која им омогућава ефикасно ширење идеологије и пропаганде. На другој страни је организовани криминалитет који има потпуно другачији начин деловања. За чланове организоване криминалне групе би било идеално када се никада не би сазнало за њихово деловање и када би постојање криминалне организације остало ван фокуса јавности.

Као линија раздвајања између тероризма и организованог криминалитета може се навести и територијална распрострањеност на међународном нивоу. Готово да не постоји држава у свету која је имуна на организовани криминалитет, мада му посебно погодују државе у транзицији у којима нису довољно изграђене институције и у којим се право селективно примењује. Иако смо сведоци све чешћих терористичких напада, како у Европи, тако и у свету, ипак је тероризам знатно мање распрострањен од организованог криминалитета.

4. ПОВЕЗАНОСТ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Однос тероризма и организованог криминалитета може се испољити на следећи начин:

- кооперативни однос,
- конфликтни однос и
- однос паралелизма.

Највећа претња по безбедност државе јесте постојање међусобне сарадње између тероризма и организованог криминалитета. Кооперативни однос се испољава кроз различите видове сарадње. Као резултат постојања заједничког интереса долази до међусобне сарадње терориста и припадника организованих криминалних група. Као пример међусобне сарадње може се навести случај када припадници организоване криминалне групе кријумчаре оружје за потребе терориста, а за узврат терористи елиминишу противнике те организоване криминалне групе. До међусобне сарадње може доћи и ради удруживања против органа државне власти, а са циљем избегавање државне одмазде. Основ сарадње може бити и остваривање виших интереса као што су национално ослобођење или стварање нове државе.

До конфликта долази када се међусобни интереси терориста и припадника организоване криминалне групе не поклапају или су у супротности. Различити интереси се огледају у постојању представника државне власти који одговарају организованом криминалитету, али не и терористима.

Однос паралелизма се огледа у постојању организованог криминалитета и тероризма независно једног од другог, односно када између њих нема никаквог контакта.

Вега између тероризма и организованог криминалитета се огледа и у начину финансирања терористичких организација. Финансирање тероризма (организација, деловање) се може обављати на различите начине. Тероризам може бити спонзорисан од стране државе, мултинационалних компанија, богатих појединаца или комбинацијом наведених извора финансирања. Могућ је случај да организовани криминалитет финансира одређене терористичке акте са циљем промене државне власти или нарушавања унутар државних односа. Могуће су и ситуације када организовани криминалитет преко својих оф-шор компанија посредује између финансијера и терориста.

Припадници терористичких групација често врше криминалне делатности са циљем обезбеђења материјалних средстава за извођење терористичких аката. Ове криминалне активности најчешће се огледају у кријумчарењу опојних дрога и оружја. Са друге стране, постоје ситуације у којима организовани криминалитет примењује тактику деловања терористичких група ради остваривања сопствених циљева.

За професора Мијалковића однос организованог криминалитета и тероризма може бити функционалан и инструменталан. Функционалан однос постоји када се организовани криминалитет ставља у функцију тероризма, док са друге стране, инструменталан однос се огледа у бављењу организованим криминалитетом од стране терористичких група или обрнуто, када припадници организоване криминалне групе врше терористичке акте.¹⁰⁴ Такође он истиче да на просторима који су захваћени ратом, поред редовних оружаних снага, често делују и разне паравојне, па чак и терористичке групације које су основале криминалне групе.

Поједини аутори истичу постојање узајамног односа албанског организованог криминалитета са терористичком тзв. Ослободилачком војском Косова и Албанском националном армијом. Наиме, албански организовани криминал пружао им је финансијску подршку од профита стеченог кријумчарењем дроге, оружја, трговином људима, проституцијом и сл. Поред директне финансијске помоћи, организовани криминалитет вршио је наоружавање терористичких групација, али и омогућавање илегалног преласка границе терористима.¹⁰⁵

Заједничке области деловања за тероризам и организовани криминалитет, између осталих су: прање новца, кријумчарење оружја, наркотика, људи, фалсификовање докумената и сл.

С обзиром да је новац или боље речено профит, основни циљ деловања организованих криминалних група, а, са друге стране, неопходан услов за деловање савремених терористичких групација, долази се до закључка да је прање новца итекако значајна област деловања, како за организовани криминалитет, тако и за тероризам.

¹⁰⁴ С. Мијалковић, *op. cit.*, стр. 245

¹⁰⁵ С. Мијалковић, Дихотомија организованог криминала и тероризма из угла националне безбедности, Ревија за безбедност број 12/08, стр. 43

5. НАРКО ТЕРОРИЗАМ

Однос тероризма и организованог криминалитета најбоље се може приказати на примеру нарко-тероризма. Организоване криминалне групе чија је основна делатност трговина опојним дрогама често сарађују са терористичким групама које контролишу велики део територије на којима се производи огромна количина опојних дрога. Како професор Мијалковић истиче: „криминалне мреже у контексту герилских, ослободилачких и сеционистичких покрета подржавају тероризам због тога што он дестабилизује власт, омогућава „симбиотски“ однос друштва и криминала и увећава им финансијску моћ“.¹⁰⁶

Организовани криминалитет добија помоћ од терориста у виду организоване терористичке војске и наоружања, док, са друге стране, терористи добијају извор прихода. Чланови организованих криминалних група имају већу слободу кретања и заштиту од кривичног гоњења када раде са терористима који контролишу велики део територије. Успоставља се веза и у односу прикривања илегално стеченог профита и изношења профита из земље. Терористима су финансијска средства потребна ради за организовање и спровођење терористичких аката, за фалсификовање исправа и корумпирање државних званичника, али и за обуку и регрутовање нових чланова.

Међутим, велики проблем за терористе представља прикривање илегално стеченог новца и његов трансфер до земаља у којима делују терористичке групе. Из тог разлога организовани криминалитет пружа логистичку подршку терористима приликом „прања“ нелегалног новца и преноса новца до других земаља у којима терористи делују. Методе које користи организовани криминалитет за „прање“ новца су исте као и оне које се користе за финансирање тероризма. Кријумчарењем се нелегално стечен новац пребацује у друге земље које имају финансијске системе који гарантују висок степен дискреционих права улагача, одакле се после низа финансијских трансакција новац легализује и враћа у земљу, најчешће у виду легалних улагања.

На међународном плану је успостављена нова стратегија супротстављања тероризму која се огледа у откривању и спречавању финансирања тероризма. Међутим, терористичке групе, да би обезбедиле средства за финансирање, повољну прилику виде у трговини опојним дрогама. Управо у том виду деловања долази да најизраженије везе између тероризма и организованог криминалитета, с обзиром да обе стране имају вишеструке користи.

¹⁰⁶ С. Мијалковић С., Национална безбедност, *op. cit.*, стр. 246

Последице које произилазе по државу из оваквог симбиотског односа тероризма и организованог криминалитета су вишеструко негативне. У оваквим државама честа су убиства највиших државних представника, отмице, изнуде, висок ниво корупције, па чак и учешће терориста и припадника организованих криминалних група у раду највиших државних органа. Такође, последице су и слабљење државе, висок ниво корупције, висок степен економског ризика за инострана улагања, непоштовање основних људских права и слобода, сиромаштво и сл.

ЗАКЉУЧАК

Тероризам и организовани криминалитет представљају доминантне облике угрожавања безбедности. Сведоци смо да се у медијима свакодневно говори о тероризму и терористичким нападима у најразличитијим крајевима света. Такође су честе теме које се односе на борбу против организованог криминалитета или на међусобне сукобе припадника различитих организованих криминалних група.

Тероризам представља вид политичког насиља који је усмерен против државе и њених институција. Основне карактеристике тероризма које већина аутора наводи, приликом његовог дефинисања, јесу изазивање страха код становништва и идеолошка мотивисаност. Управо та идеолошка мотивисаност представља кључну линију раздвајања од других сличних противправних понашања. Тероризам, као негативна друштвена појава, се веома брзо прилагођава променама у друштву и стално проналази нове начине деловања. Из тог разлога супротстављање тероризму је веома захтеван и у појединим случајевим готово немогућ задатак. Посебан проблем настаје у случајевима самоубилачких терористичких напада, који представљају посебну тактику деловања терориста. Верски и културолошки утицај, традиција, индоктринација, екстремизам, психолошки и економски аспект представљају факторе који утичу на стварање личности терориста.

Начин извршења терористичких напада је различит, али је порука иста-промовисање терористичке идеологије и циљева терориста. Терористичке нападе прати медијски сензационализам који је сам по себи један од циљева терориста. Сталном заступљеношћу у медијима и сензационалистичким насловима тероризам привлачи пажњу на себе, ствара се осећај страха код становништва, чиме се врши притисак на државну власт да удовољи захтевима терориста. Такође, тероризам путем медија шири своју идеологију и добија нове присталице и следбенике.

Организовани криминалитет, поред тероризма, представља једну од најозбиљнијих безбедносних претњи од које ниједна држава није имуна. Организовани криминалитет представља облик криминалног деловања кога карактерише организовани приступ вршењу кривичних дела, везе са представницима државне власти, инфилтрација у легалне економске токове и комбинација криминалних метода и метода деловања савремених пословних корпорација.

Посебан безбедносни проблем, како на националном, међународном, па чак и глобалном нивоу представља веза између тероризма и организованог криминалитета.

Њихова веза се огледа у међусобном подржавању, допуњавању и међусобној сарадњи, а ређе у међусобним конфронтацијама. Међусобна сарадња се испољава против органа државне власти, а са циљем избегавања државне одмазде. Основ сарадње може бити и остваривање неких виших интереса као што су национално ослобођење или стварање нове државе.

С обзиром да је финансирање тероризма скупо, често се дешава да организоване криминалне групе које се баве прањем новца, за потребе терориста врше трансакције и пренос новца до различитих делова света. Са друге стране, ради прибављања профита за припреме и реализовање терористичких акција, тероризам прибегава вршењу кривичних дела која су својствена организованом криминалитету. Њихова међусобна сарадња је посебно наглашена у случајевима нарко тероризма. Другим речима, организоване криминалне групе чија је основна делатност трговина опојним дрогама често сарађују са терористичким групама које контролишу велики део територије на којима се производи огромна количина опојних дрога.

Из свега наведеног јасно се може закључити да тероризам и организовани криминалитет, сами по себи представљају веома озбиљне безбедносне проблеме са којима су државе данас суочене. Посебно је потребно указати на њихову међусобну сарадњу и на озбиљност таквог деловања. Иако тероризам и организовани криминалитет имају доста сличних обележја, постоји јасна линија раздвајања између њих. Оно што их суштински раздваја јесте мотив који је код тероризма идеологија, док је код организованог криминалитета стицање профита.

ЛИТЕРАТУРА

1. НАУЧНИ РАДОВИ

1. Бајагић Младен, Међународна безбедност, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
2. Бановић Божидар, Нормативни оквир Европске уније за борбу против тероризма, Ревизија за безбедност, Центар за безбедносне студије, Београд, 2009.
3. Бошковић Горан, Организовани криминал, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014.
4. Бошковић Мићо, Криминалистика-методика, Полицијска академија, Београд, 1998.
5. Бошковић Мићо, Организовани криминалитет, Полицијска академија, Београд, 1998.
6. Chaliand, Gerard, Blin Arnaud, The History of Terrorism From Antiquity to al Qaeda, University of California press Berkeley, Los Angeles, 2007.
7. Crenshaw Martha, The Causes of Terrorism, Comparative Politics, Vol. 13, No. 4., 1981.
8. Crenshaw Martha, "The Debate over "New" vs. "Old" Terrorism." Presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Chicago, 2007.
9. Димитријевић Војин, Тероризам, Ниро Радничка штампа, Београд, 1982.
10. Џонатан Вајт, Тероризам, Alexandria Press, Београд, 2004.
11. Ђурђић Војислав, Јовашевић Драган, Кривично право, Посебни део, Номос, Београд, 2010.
12. Гаћиновић Радослав, Облици савременог тероризма, Журнал за криминалистику и право, Београд, 2012.
13. Гаћиновић Радослав, Тероризам у политичкој и правној теорији, Евро-Гиунти, Београд, 2011.
14. Golder Ben, Willijams George, What is terrorism? Problems of legal definition, UNSW Law Journal, 27(2), 2004.
15. Игњатовић Ђорђе, Организовани криминалитет-други део, Полицијска академија, Београд, 1998.
16. Jenkins Brian, Kidnapping and terrorism, Research Security Administrators Quarterly Seminar, 1974.
17. Jenkins Brian, The New Age of Terrorism, RAND Corporation, Santa Monica, 2004.
18. Јовашевић Драган, Кривично право-посебни део, Досије студио, Београд, 2014.
19. Јовашевић Драган, Митровић Љубинко, Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља, Зборник радова, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011.
20. Јовашевић Драган, Организовани криминалитет-кривичноправни аспекти, Штампариа Свен, Ниш, 2012.
21. Јовашевић Драган, Ракић Миле, Тероризам-Безбедносни и правни аспект, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
22. Кеча Радомир, Тероризам-глобална безбједносна претња, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2012.
23. Коларић Драгана, Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном законик у Републике Србије, Crimen-часопис за кривичне науке, Београд, 2013.

24. Константиновић Вилић Слободанка, Николић Ристановић Весна, Костић Миомира, Криминологија, Ниш, 2012.
25. Маринковић Дарко, Оливер Лајић, Криминалистичка методика, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
26. Марковић Иванка, Бабић Милош, Борба против тероризма (кривично правни аспекти), Зборник радова, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011.
27. Мијалковић Саша, Дихотомија организованог криминала и тероризма из угла националне безбедности, Ревизија за безбедност, Београд, 2008.
28. Мијалковић Саша, Национална безбедност, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011.
29. Мијалковски Милан, Анализа и процена терористичке претње, Безбедност бр. 4, Београд, 2004.
30. Miler Seumas, Terrorism and counter-terrorisrm: Ethics and liberal democracy, Oхvord:Blackwell Publishing, 2009.
31. Симеуновић Драган, Тероризам-општи део, Правни факултет, Београд, 2009.
32. Стојановић Зоран, Коментар Кривичног законика-четврто издање, Службени гласник, Београд, 2012.
33. Стојановић Зоран, Организоване форме криминалитета, Безбедност и друштвена самозаштита бр. 5, Београд, 1990.
34. Шкулић Милан, Организовани криминалитет-појам и кривичнопроцесни аспекти, Досије, Београд, 2003.
35. Томашевски Катарина, Изазов тероризма, НИРО Младост, Београд, 1983.
36. Vajt R. Džonatan , Тероризам, Alexandria Press, Београд, 2004.

2. ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

1. Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 –испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.
2. Национална стратегија за борбу против организованог криминалитета, Службени гласник РС, бр 23/2009
3. Законик о кривичном поступку, Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014
4. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Службени гласник РС, бр. 32/2013 и 94/2016
5. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких дела, Службени гласник РС, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 – др. закон, 101/2011 – др. закон и 32/2013
6. Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, Службени гласник РС, бр. 94/2016
7. Закон о потврђивању Међународне конвенције о спречавању терористичких напада бомбама, Службени лист СРЈ, Међународни уговори, бр. 12/2002
8. Закон о потврђивању Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, Службени лист СРЈ-Међународни уговори, бр. 7/2002.

САЖЕТАК

ОДНОС ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Предмет мастер рада је указивање на појам, карактеристике и међусобни однос тероризма и организованог криминалитета. Тероризам представља вид политичког насиља који је усмерен против државе и њених институција, док са друге стране организовани криминалитет представља облик криминалног деловања кога карактерише организовани приступ вршењу кривичних дела, везе са представницима државне власти, инфилтрација у легалне економске токове и комбинација криминалних метода и метода деловања савремених пословних корпорација. Оно што их суштински раздваја јесте мотив који је код тероризма идеологија, док је код организованог криминалитета стицање профита. Циљ мастер рада је да се укаже на озбиљност безбедносног проблема који настаје када се тероризам и организовани криминалитет међусобно подржавају, али и да се укаже на међусобне сличности и разлике између ове две појаве.

Кључне речи: однос, тероризам, организовани криминалитет, сузбијање.

SUMMARY

THE RELATION BETWEEN TERRORISM AND ORGANIZED CRIME

The topic of this thesis refers is to point to the term, characteristics and mutual relations between terrorism and organized crime. Terrorism is a form of political violence that is directed against the state and its institutions, while on the other hand organized crime represents a form of criminal activity characterized by an organized approach to the commission of criminal offenses, connections with representatives of state authorities, infiltration into legal economic trends and a combination of criminal methods and methods of operation modern business corporations. What essentially separates them is the motive behind ideology in terrorism, while in organized crime the gain of profit. The aim of this master work is to point out the seriousness of the security problem that arises when terrorism and organized crime support one another, but also to point out the mutual similarities and differences between these two phenomenals. .

Key words: relation, terrorism, organized crime, suppression.

БИОГРАФИЈА

Игор Цветановић рођен је 21.08.1992. године у Врању. Основну школу „Светозар Марковић“ завршио је у Врању 2007. године. Војну гимназију у Београду завршио је 2011. године са одличним успехом. Криминалистичко-полицијску академију уписао је 2011. године, а дипломирао јула 2015. године са просечном оценом 9,58. На основним студијама био је добитник „Доситејеве стипендије“. Школске 2015/2016. године уписао је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, смер унутрашњих послова. Од новембра 2016, године ради у ПУ у Врању. Говори енглески језик.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Игор Цветановић

Наслов мастер рада: „Однос тероризма и организованог криминалитета“

Ментор: Проф. др Драган Јовашевић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рада, под насловом „Однос тероризма и организованог криминалитета“, пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Игор Цветановић

У Нишу, _____

Потпис аутора
